

DE
PLATONIS THEAETETO.

scripsit
J. A. Rigler.

CORRIGENDA.

- Pag. 2 v. 7 *potius* del.
— 2 v. 2 *pro sed leg. ast.*
— 13 v. 18 *pro cum leg. quum.*
— 18 v. 9 a fin. *pro explicare leg. explicari.*
— 37 v. ult. *eam* del.

Leviore operarum errores benevolus lector ipse corrigat,
precor.

Quum omnes disciplinae artesque liberales et maximam utilitatem et suavissimam oblectationem praebeant, principatum tamen tenet philosophia. Cujus disciplinae praestantia, saepe egregieque a magnis clarisque viris laudata, eo in primis elucet, quod, omni ferme tempore criminibus undique congestis petita, dignitatem suam obtinuit, et ipsos suos insectatores et vituperatores coegit, ut taciti saltem ejus excellentiam agnoscerent. Dum appetitio veri natura humano pectori ingenerata maneat, philosophia semper summa laude florebit. Nulla aetas, nulla gens unquam extitit, quae non admirata esset virtutem, non adipisci voluisset veritatem. Hominem ex homine exuisset, qui investigandae veritatis odio esset impletus. Quid itaque, si omnes verum cognoscendi amore teneantur, si omnes virtutem laudent et admirentur, nonne disciplina, quae unice in veritate inquirenda versatur, et viam ad virtutem comparandam nobis monstrat, plurimi aestimetur? Quam ob rem optimi quique et ingeniosissimi viri, licet nomen philosophiae invisum esset atque suspectum, toti tamen huic studio dediti, et ipsi multum in sapientia profecerunt, et praedare de genere humano meriti sunt. Quod si probi tantummodo et eximio praediti ingenio homines in hac doctrina elaborassent, nunquam in hanc multitudinis invidiam ea incurris-

set, sed ut vera animorum medicina et divinum quoddam beneficium maximis ornata esset honoribus: sed multi ad eam se contulerunt, qui mentis acumine magis, quam animi celsitate instructi, perversis suis sententiis nocere aliis, non prodesse videbantur. Verum autem tantum aberat, ut horum hominum perversitate splendor philosophiae comminueretur, ut potius dissipatis falsarum opinionum nubibus clariore luce luceret, animos erigeret, mentesque sanaret. Etiam nostra et proxima aetas magnos in philosophia viros progenuit, sed antiquitas nobis semper repetenda erit, ubi fontes illi uberrimi scatebant, e quibus insequentia tempora hauserunt. Inter veteres autem philosophos Plato eminet, ad quem omnes omnium temporum intelligentes existimatores primas deferebant. Pot tamque locupletum auctorum testimonio adolescentum industria evocatur ad perlegenda Platonis scripta, quibus nihil fructuosius et ad excitandum veritatis virtutisque amorem magis idoneum esse potest. Ut igitur adolescentes aliquid saltem de hujus scriptoris subtilitate et gravitate degustarent, mihi proposui, disserere de dialogorum platoniorum uno, qui Theaetetus inscribitur. Video, quid in hac re praestandum sit, praestare me posse despero — nam bene mihi conscius sum, meum ingenium quam tenue sit — attamen conabor et confisus humanitate virorum eruditorum, si qui has scidulas lecturi sint, ne ab illo, qui nihil de se pollicetur, magnum aliquid exigant, et spe ductus, operam meam vobis, optimi juvenes, non prorsus inutilem fore, ac benevolo quidem animo a vobis acceptum iri. Totam vero dissertationem meam tres in partes dividam, quarum in prima omnia exponam,

quae ad ipsum argumentum hujus dialogi pertinent, totumque orationis filum persequar. Religiosissime, quae ad rem intelligendam faciunt, exhibebo et interpretis munere fungar, ita tamen, ut amputatis omnibus, quae ratio et natura dialogi Platonici requirit, continens oratio non desiderat, liberius verser, et ipsa interpretatione rem dilucidare studeam. In altera autem parte, quid scientiam esse Plato statuerit, paucis disseram; in tertia denique de luminoso et quasi actiuo nostri dialogi loco atque de ornamentis sermonis loquar, et alia quaedam leviora monebo.

Tota ergo hujus dialogi quaestio est de scientia, quod Plato ipse diserte proposuit. Haec autem quaestio non spectat ad singulas rerum cognitiones, in quibus variae artes ac disciplinae versantur, sed ad ipsam scientiam *), ut excutiatur, quid istud ipsum sit, quod scire vocamus. In hac re disquirenda Plato ita agit, ut varias scientiae definitiones proferat easdemque redarguat, alias ut prorsus falsas atque ineptas, alias bonis rationibus minus firmatas. Vera autem quae sit vis et notio scientiae, ipse quidem ex socratica illa disserendi ratione non affirmat, nec tamen rem plane in dubio relinquit, quum hoc quidem — ut omitam, quod egregio illo loco, quem lumen totius dialogi appellare mihi placet, significavit — quum hoc igitur certe hac disputatione assecutus sit, ut iis, quae de scientia definienda vel temere vel minus acute dicta sunt, refutatis, viam muniverit ad intelligentiam hujus rei, caveritque, ne quis imprudens in eosdem scopulos incurreret. Scientiae autem definitiones, quae in hoc dialogo re-

*) cf. etiam Sophist. ed. Bekk. II. 2, p. 216. a *vv. $\mu\iota\alpha$ $\mu\epsilon\nu$* etc. (ed. Tauchn. II. p. 62.)

ceantur, hae sunt: scientiam esse aut iudicium, quod sit in sensibus, aut iudicium, mentis ipsius agitatione animo conceptum idemque vere recteque comprehensum, aut verum iudicium, junctum cum ratione, quae res cogitata et quaesita a ceteris rebus accurate distinguatur. Primam harum scientiae definitionum, quas modo commemoravimus, Protagoras dedit, eique tota ionica schola suffragata est, cujus rationem protagoreae illi formulae quasi fundamentum substratam esse, Plato bene perspexit. Quum itaque Protagoram omni modo oppugnat et acerbe perstringit, tum in ionicam disciplinam invehitur, ejusdemque perversitatem demonstrat. Atque adversarios suos non tanquam absentes accusat, sed ipsos ducit in iudicii certamen, ut causam suam defendant, quin benigne suppeditare illis nonnulla videtur, quibus res eorum erigi firmarique possit; et melius sane id fecit, quam illi ipsi fecissent, in primis, quod eas disciplinas, quae, societate quasi inter se junctae, mutuam sibi opem tulerunt, composuit atque conglutinavit. Ita re argute, subtiliter, nonnunquam acriter anquisita, horum hominum sententia exploditur: cetera satis acute, sed lenius tractantur. Sermo plerumque placide et sedate fluit, interdum fervet et exaestuat; est autem omnibus orationis virtutibus ornatus, omnibus sententiarum ac verborum luminibus distinctus, plenus leporis, facetiarum, urbanitatis jucundissimae, ut nihil subtilius, nihil gravius, nihil suavius dici possit aut excogitari. Sed referamus nos ad ipsam disputationem, quam in prima nostrae dissertationis parte exponere nunc conabimur.

Protagoreae disciplinae formula erat, hominem esse omnium rerum mensuram, id est, omnes res tales

esse, quales sensibus apparerent *). Idem ergo esse scire ac sensibus percipere. Qualitates enim nec rebus inhaerere, neque esse in sensibus aut extra eosdem, neque omnino locum certum tenere, sed fieri quovis temporis puncto, si oculi cum motione quadam conveniente et apta, quam res visa efficeret, concurrerent. Nihil ergo esse, sed quae esse dicerentur, esse tantummodo, si ad sensus applicarentur, ita ut quisque nostrum verum cognosceret, si ad illos mentis iudicium dirigeret. Veritatis igitur iudicium in ipsis sensibus esse. Quum autem omnia fluerent continenter et laberentur, nascerentur et occiderent, ut nihil unquam esset constans, ne idem quidem, ex hac perpetua mutatione et sentientium et rerum adspectabilium evenire, ut de iisdem rebus neque omnes idem sentirent, neque iidem eadem unquam pari modo viderent. Sensum enim esse medium quidquam inter sentiens aliquid et rem sub aspectum cadentem, nascique a motu quodam, proficiscente a re ipsa ad sensus nostros, quos si illa afficeret, ipsam fieri visum aliquid, hos cernentes, audientes etc., et illud quidem tale esse dici, quo modo sensus affecisset. Duo nempe esse motus genera, numero infinita, quorum alterius vis in agendo, alterius in patiando cerneretur: quo utroque genere concurrente et quasi contingente progigni et sensum et ea, quae qualia vocaremus.

*) cf. Cratyl. B. II. 2. p. 8 ad init. (T. II. p. 239.) Diogen. Laert. L. IX. c. VIII. πάντων γοημάτων μέτρον ἄνθρωπος, τῶν μὲν ὄντων, ὡς ἐστὶ τῶν δὲ οὐκ ὄντων, ὡς ἔστιν. ἔλεγέ τε μηδὲν εἶναι ψυχὴν παρὰ τὰς αἰσθήσεις καὶ πάντα εἶναι ἀληθῆ.

Sensum autem et sentire sentirique ita inter se juncta esse atque devincta, ut alterum ab altero penderet, neutrum sine altero posset existere. Quod si essent qualitates per se, aut certae et rebus aut sensibus insitae, easdem semper eodem modo omnibus apparere, necesse esse. At contra evenire. Quodcumque autem quisquam senserit, id ipsi verum esse, quoniam, ut conveniret cum vi atque habitu, qui commodum ipsi esset, sic illud sentiret. Motus porro rationem duplicem esse, tardio rem quandam et citiorem; illam eodem in loco versari et petere propinqua, mutationemque nominari; hanc locum mutare, per spatium excurrere, tendere ad remotiora, eandemque proprio nomine motum vocari. Utroque motus genere effici, ut nihil per se constaret, omnisque res multifaria et quasi multiplex fieret. Sentiens ipsum hoc demum concursu, quale antea non fuerit, tale fieri, ut oculi quidem videntes; rem autem quidpiam, quod quale vocarem us v. c. rubram seu albam, nec verò albedinem aut ruborem; utrumque enim aliud esse, nec positum in rebus, neque in sensibus. Quod autem omnia fluere ac mutarentur, jam communem rerum usum et contemplationem docere. Nam omnia motu et agitatione servari, quiete et segnitie perire et in corporibus et in animis, quorum utraque exercitatione servarentur et firmarentur, desidia diffluerent et interirent. Mentem verò agitari discendo, quo rerum cognitiones sibi pararet meliorque fieret, ut contra quiete languescens eam ipsa, quae didicisset, oblivisceretur et in dies redderetur deterior. Idem ostendi in omni dissolutione corporum et putredine. Accedere gravissimam auctoritatem veterum tum Homeri aliorumque in philosophia

excellentium virorum, tum Heracliti testimonium, qui rerum principia in igne et calore posuerit, quae ipsa motione et vibratione orirentur atque omnia gignerent.

Hanc igitur Protagorae sententiam de scientia Plato in controversiam vocat diligenterque examinat. Docet a principio, hoc ipsum, quod fieri et mutari nominaretur, etiam alia mente, quam vulgo intelligerent, accipi posse. Nam plerisque, si fieri dicerent, ejusmodi aliquid intelligi, quod plane manibus posset prehendi et in rebus corporeis tantum animadvertere-tur. Quare si de rerum mutatione loquerentur, ad pondus, mensuram, numerum, temporis intervalla respicere eos solere, ut nihil mutari statuerent, nisi quod pondere aut numero augetur, aut cui additum aliquid fuerit sive ademptum, aut quod quum ante non fuisset, insequente tempore factum sit aut fieret. Plato autem, rem ad mathematicam referens, etiam in numeris esse observat mutationi locum, non tali quidem, qualem illi vellent, sed longe diversae. Si quis enim numeros inter se comparat, iidem tum majores, tum minores fiunt, prout cum aliis numeris conferuntur; ut, si conferamus septem cum quinque, majus illud esse statuemus, comparatum autem cum duodecim, minus: nec tamen non idem est et manet. Idemque valet etiam de aliis rebus; si qua cum alia quadam comparatur, aucta, minuta videri, eademque major et minor apparere potest, quin ipsa in aliam mutata aut omnino facta sit. Patet igitur, mutatis qualitatibus, non illis quidem, quae rebus ita inhaereant, ut prorsus evelli non possint, quin tota res alia evadat, sed iis, quae ex comparatione proportioneve rerum, ut ita dicam, existimentur, res manere easdem posse. Hoc

modo Protagorea ratione quasi levi impetu et obiter concussa, jam ad majora se accingit et illius de scientia opinionem ita aggreditur.

Si omnia, pergit dicere, — liceat enim mihi jam ipsum Platonem loquentem inducere — si igitur omnia talia sunt, qualia sensibus percipiuntur, ut veritatis judicium in sensibus sit, etiam ea, quae homines in somniis, in morbis, in furore videre sibi videantur, vera sint, necesse erit, nec quispiam nostrum sensibus falli poterit; quod tamen cum usu adeo et consuetudine loquendi pugnat, quum nemo de perperam audiendo videndoque non loquatur. Quid porro de dormientibus ac vigilantibus dicemus, utris vera appareant? Hominibus ipsis ea, quae per quietem viderint, ut vana atque falsa irridentibus, quomodo arguemus, alterum animi habitum ad assequendam veritatem altero esse aptiorem? Nunquam enim probari potest, in utroque vera cerni, nisi velimus pugnantia saepe et plane contraria in eandem formam redigere. Tempus ad hanc rem discernendam nihil facit, quia diuturnitate sive brevitate temporis veritas omnino non est metienda et tempus vigilandi dormiendique ferme aequale est. Num imagines? Ne hae quidem; nam quae nobis per quietem offeruntur, eae nobis aequae accidunt atque illae, quas vigilantes sensibus percipimus. Quid? nonne si veritatis judicium in sensibus esset, omnia animalia, oculis, auribus, tactu quidem praedita, verum videre et animo concipere deberent, ut homines rerum cognitione plane nihil brutis praestarent? Omnis porro institutio, omnis disciplina, omnis doctrinae excellentia tollitur, quum nemo possit alium docere, nemo alio prudentior esse aut peritior,

quippe quod omnes verum per sensus mente concipiant, et quantumcumque in singulis rebus inter se discrepabunt, omnes tamen aequè recte judicent; cuiusmodi sua sit veritas, sua sapientia. Quod si obtineret Protagoras, egregie profecto nobiscum ageretur: facillima enim via nobis aperiretur, qua ad summam escenderemus virtutem. Diis enim ipsis aequales fieremus, quos veritatis abundantia humano generi multum anteponimus. Atque occurrunt alia, quae Protagoreae rationi adversantur; ut, si peregrinae linguae voces audiamus vel legamus, num mentem verbis involutam perspiciamus? Ad hoc quanquam aliquis respondeat, mentem verborum quidem nobis non intelligi, sed id ipsum, quod sensibus cernamus, sonum vocabulorum, formas literarum, bene cognosci, multum tamen abest, ut sic omnia expediverit: nam id certe perspicuum est, praeter ea, quae in sensus cadunt, aliud quiddam esse, quod non sensu, sed animi nostri facultate quadam percipiatur; quod prorsus fieri non potest, si Protagoras vere censuit. Accedit, ut animae facultas insit, qua recordari possumus, quae unquam vidimus, audivimus. Quis itaque recordationi, remota aut impedita omni vi sensuum atque efficacia, si in illis tantum veritatis iudicium positum sit, locus esse poterit? Tollenda igitur erit recordatio, aut absurda dicere cogemur, scire nimirum quendam simul et nescire. Objiciat fortasse vir contentiosus acerque Protagoreae causae patronus, nequaquam esse absurde dictum, quempiam scire simul et nescire, dummodo teneatur, videre et scire idem esse; ut enim clauso uno oculorum, altero autem aperto, aliquis simul videat et non videat, ita scire simul eundem posse et nescire. At sic non sim-

pliciter eundem dicemus videre simul et non videre, sed quodam modo id fieri posse fortasse concedemus; ut ne his argutiis quidem satis probari possit, clausa altera sentiendi via, altera nos ad scientiam pervenire. Denique, si videre audireve idem esset, quod scire, omnia, quae ad accuratius definiendam vim et naturam sensuum dicuntur, etiam de scientia dici deberent. Quis autem unquam locutus est, obtuse, acriter, acute, aspere, laeviter scire? Ipsa consuetudo loquendi Protagorae sententiam irridere videtur. Verum autem Protagoras, quod ad recordationem attinet, esse quendam negabit, qui sic recordetur, quomodo tum, quum res oculis suis vidisset, affectus sit; mordicus tenebit illud, neminem eundem esse, sed quemque in multitudinem infinitam abire et distrahi, quod quovis temporis momento mutaretur. Pari constantia propugnabit sententiam suam, quanquam omnes verum viderent, alios tamen aliis esse prudentiores. *) Eum enim appellabit prudentem, qui efficere possit, ut si cuidam aliquid malum aut bonum videatur, idem mutet iudicium et de re longe aliud statuatur, quam antea ei visum sit. Ita si aegrotans amarum sapore cognoscat, quod sano cuiquam suave videatur esse, hunc illo sapienterem habendum esse, quamquam uterque verum sentiat. Moliendum vero esse putat, ut aegrotus alteram in partem convertatur, quoniam melior illa sit. Falso quidem opinari neminem, quod falsa opinio in eo, quod non sit, versari debeat: atqui id, quod non sit, omnino sentiri iudicarique non posse. **) Ut

*) cf. Diogen. Laert. in Aristippo, l. II. c. 8. §. 91. ed. Lips.

**) Contra hanc sententiam accuratius Plato disputavit in Sophista cf. praes. B. II. 2. p. 228 sq. (Tauch. II. 70 sq.)

autem alii aliis meliorem sentiendi rationem sequantur, id evenire, quoniam aliqui naturà pejore sint animi habitu; cui si qui convenienter judicent, sapientis esse existimat, iis persuadere, ut meliorem in partem transeant. Id non modo in singulis hominibus, sed etiam in totis civitatibus valere. Nam his quoque saepe aliquid salutare videri, quod perniciosum sit; sed quoad cives illud tale judicent, quale ipsis appareat, salutare etiam iis esse, eosque verum sentire. Rhetoris autem esse, cives eo perducere, ut, quod salutare sit, id illis tale videatur et sit. Quod qui possint efficere, optime mereri tum de singulis hominibus, tum de totis civitatibus maximisque dignos esse praemiis, licet se magis verum videre non profiteantur. Haec pro illo dicta sint: nos autem consideremus, num recte Protagoras dixerit, omnes homines verum videre. Homines ipsi, quod tam benigne largeque iis tribuit, respuunt; quum enim alios aliis in rebus peritia et consilio antecellere judicent, nonne scientiam et inscientiam esse aperte statuunt? Falso igitur nonnunquam judicare aliquos censent. Inde controversiae hominum; quae non existerent, nisi de rebus quibusdam dissentirent, eosque, qui a se discrepaverint, errare arbitrarentur. Unde tandem, si Protagorae sententia vera sit, ad dijudicandas res ambiguas ratio veri sincerique iudicii petatur? Quid confert, verum quempiam vidisse, si nemo fidem ei habet? Atqui aut Protagoras sibi non constat, aut non sensit, eo magis de suae sententiae veritate detrahi, ut ad extremum plane evanesceret et esse amplius desineret, quo plures ab ea dissentirent. Se ipsum errare fateri debet, si discrepantium opiniones veras esse concedet.

Ne tota igitur Protagorae causa concidat, ejusdem sententiam quasi in angustius contrahentes, multa esse dicemus, quae qualia sint, universi sentiant, *) multa autem esse discenda et in his aliis alios magis sapere. Neque consentire cum eo possumus, rectum et honestum non naturâ certum esse et finitum, ideoque bona honestaque esse civitatibus, quae ipsis talia visa essent, dum eadem sententia starent. Sed id nunc quidem mittamus, istud nobis concedant, non aequè bene videre omnes civitates, quae utilia, salutaria et his contraria sint, sed haec alios homines scire, alios nescire. Haec enim, quae modo diximus, utilia, hisque similia cadunt sub unam formam, in quam omnia, quae non tam praesens, quam futurum tempus spectant, redigi debent. Quid ergo statuemus de rebus futuris? Num etiam earum notas homines arbitremur tenere, ut certe cognoscant, quae et quo modo quaeque sint eventura? **) An usu rerum edocti fabimur, multo plures esse, qui omnia alia, quam quae evenerunt, conjecerint; quo intelligatur, rerum futurarum eventum eos solos praevidere posse, qui earum scientiam nacti sint? Hactenus de Protagora: restat, ut pauca disputemus contra socios ejusdem, Iones istos, ***) quorum sermo perpetuo fluit et labi-

*) cf. Phaedr. B. I. 1. p. 73. (Tauch. VIII. p. 52.)

**) cf. Laches. B. I. P. 294. τί δαί; σὺ ἡμῶν, ὦ Νικία ξυμφῆς περὶ τῶν αὐτῶν τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην καὶ ἰσομένων καὶ γιγνομένων καὶ γεγονότων ἐπαίειν; (T. IV. p. 135 ad fin.)

***) cf. Cratyl. B. II. 2 p. 42. λέγει πού Ηράκλειτος ὅτι πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει καὶ ποταμοῦ ῥοῆ ἀπεικάζον τὰ ὄντα λέγει ὡς δις εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίησ. (T. II. 262.)

tur ac nullibi insistit. Auctoritati eorum cedere non licet: obstant enim Melissus, *) Parmenides, alii; revocant omnes, qui rerum universitatem unam esse contendunt, eamque in semet ipsa consistere neque omnino moveri, quod spatium non haberet, in quo moveretur. Tanta igitur summorum virorum discrepantia utraque sententia accurate esset excutienda: nos brevius rem transigemus: pauca contra eos profereamus, qui omnia fluere continenter et labi statuunt, Parmenidem autem aliosque, qui universum stare confirmant, silentio hinc quidem praeteribimus. Iam supra monuimus duo genera esse motionis, quorum alterum mutatio, alterum proprio nomine motus nominaretur. Ergo qui omnia moveri censeat, si sibi constare velit, utroque motionis genere omnia moveri nihilque prorsus in eodem statu manere, sed quovis temporis momento mutari aliudque fieri statuet. Hac autem ratione omnes rerum qualitates tolluntur, cum nihil designari, nihil definiri, eademque res aequè recte talis esse et non esse dici possit. Pari modo etiam videns aliquis non videre, audiens non audire dicetur. Atqui sensibus percipere et scire idem valere contendunt, concedent igitur, scientiam inscientiae similem esse et aequalem: quod absurdum est. Sed satis de illis: nunc persequamur id, quod in hac disputatione nobis proposuimus.

Consideremus igitur prae omnibus, parum recte dictum esse, nos sensibus cognoscere. Quum enim,

*) Ἐδόκει δὲ αὐτῷ τὸ πᾶν ἄπειρον εἶναι καὶ ἀναλλοίωτον καὶ ἀκίνητον καὶ ἓν, ὁμοιον ἑαυτῷ καὶ πλήρες. Κίνησιν τε μὴ εἶναι, δοκεῖν δὲ εἶναι etc. vide Diogen. Laert. l. IX. c. 4.

quaecunque cogitamus, sentimus, videmus, ad unum aliquid referantur, quem animum sive mentem nominamus; animum esse intelligimus, qui judicet, non sensus, qui tanquam instrumenta sunt videndi, audiendique. Per sensus igitur, non sensibus nos cognoscere dicemus. Dein omnia, quae in sensus cadunt, ad corpora pertinent, quorum qualitates singulae singulis sensibus percipiuntur, ut nunquam sensibus totum aliquid comprehendamus, sed singulas modo partes alicujus rei cernamus. Quae communia sint, quae diversa, quae similia, quae dissimilia et caetera, quae conclusionibus rationis et rerum comparatione intelliguntur, sensus nullo modo docere possunt. Atqui haec ipsa sunt, quae veram rerum vim aperiant, qua cognita existit illud, quod scire nominamus. Patet igitur, scientiam non in sensibus esse, sed sola in mentis agitatione versari. Agitatio mentis vero est cogitatio, a qua opinari judicareque nascitur. Quaeritur itaque, utrum quodvis an verum tantummodo iudicium scientia nominari possit. Quae quaestio quum tota sit de iudicio, ad vim ejusdem explicandam juvabit inquirere, num animus natura sit ita comparatus, ut falso judicet, et quemadmodum possit in iudicii errorem induci. Quod si perspectum fuerit, facilius verum iudicium, utrum sit scientia, annon, decernemus. Nam quodvis iudicium scientiam non esse, quis non videat? Quaeramus itaque, quibus in rebus falsum iudicium esse possit. Quoniam in rebus, quae aut noscuntur plane, aut ignorantur; deinde in iis, quae sunt aut non sunt, falso iudicio locus non est, restat, ut aliquis ipsa rerum iudicia confundendo in errorem inducatur. At id ipsum, nisi cogitando iudicandoque

fieri nequit. Mens enim res, quarum judicia confundat, cogitatione amplecti debet. Cogitat autem animus, si secum quasi colloquitur, *) tum ait, negat, donec acquiescat in aliqua sententia, quod statuere sive judicare vocamus. Quis ergo unquam res, quas mente et judiciò comprehenderit, confundet, ut, quod ipse pulchrum judicaverit, idem turpe esse dicat? Id ne insanus quidem. Unde igitur falso judicare? Retractemus illud, quod fieri posse supra negavimus, scire nempe eundem et nescire simul; immutataque paullum sententia statuamus, discendo fieri posse, ut, quod ante nesciverit aliquis, idem post cognoscat. Est enim pars animi humani, quam memoriam appellamus, in qua velut in cera rerum imagines et simulacra quaedam imprimuntur; quae animi pars si bona est atque integra illas similitudines rerum et quasi notas accurate expressas tenet, ut facile res ipsas recordemur. Sin imagines delentur, aut plane non imprimuntur, res vel obliviscimur, vel prorsus nescimus. Quod quum ita sit, pervestigemus primum, quibus sub conditionibus perperam judicare non liceat, deinde quando id fieri possit. Tria distinguimus: noscere, rerum simulacra in animo expressa habere, et sensibus cernere: quae si universa in rebus judicandis nobis praesto sunt, judicia confundere atque errare nequaquam possumus. Pariter ubi haec penitus nobis desunt, omni de rebus judicandi facultate ademta, nec falso judicare licet. Neque tum iudicium a vero aber-

*) cf. Sophist. Bekk. II. 2, p. 230 et 231. (Tauchn. II. p. 71.)

rare potest, quum in rebus judicandis e tribus illis, quae supra commemoravimus, unum aut duo deficient, sed ita, ut, si quod eorum in alteris rebus deficiat, idem desit etiam in alteris. Verum autem, etiamsi non omnia in utraque parte exaequata sint, locus tamen falso iudicio non erit, modo ad alteras rerum iudicandarum id accedat, quod differentiam rerum satis manifestet. In his omnibus igitur fieri nequit, ut iudicia confundamus i. e. falso iudicemus. Quae hinc communiter proposuimus, facile intelligentur, si separatim ea considerantur. Decem itaque sunt conditiones, sub quibus error iudicii non admittitur: restant tres, sub quibus fieri potest, ut aliquis falso iudicet. Si quis nempe id, quod scit, cum alio quodam, quod pariter scit et cum maxime videt; aut cum eo, quod nescit quidem, sed cernit; sive, quod videt et scit, cum eo, quod aequè scit videtque, confundat, imaginibus rerum commutatis in errorem vel falsam opinionem inducitur. Id iis, quorum ingenium sollers est et magnum, quo facile rerum simulacra recipiant et quasi disponant, raro evenit; frequentius contra hominibus tardiore ingenio minutoque animo, in quibus cera illa asperior duriorque est aut justo mollior, ut imagines rerum incondite et obscure imprimantur, vel impressae aliis affluentibus facile expellantur. Quod si simulacra rerum animo non bene concepta sunt, homines his confusis res ipsas commutant, tribuuntque alteris, quae in alteras cadunt, unde hoc ipsum, quod falso iudicare finimus, proficiscitur. Verumtamen ne sic quidem res absoluta est: obstant quaedam huic falsi iudicii definitioni; valeret fortasse, si de rebus externis solum loqueremur: at, nonne etiam in iis in-

terdum erramus, quae sola mente comprehenduntur nobisque quasi insita sunt? Nonne in numeris id saepe evenit? Quod quum ita sit; si illam definitionem falsi iudicii teneamus, consequitur, ut sciat aliquis simul et nesciat: quod supra negavimus. Undique igitur rei explanandae difficultate impliciti audeamus aliquid, et ut viam nobis muniamus, investigemus, quid sit scire. Plerique scire fiunt esse, scientiam habere: nos accuratius, scientiam possidere, dicemus: multa enim aliquis possideat, quin habeat eadem: nam habere est re aliqua uti. Sed liceat nobis, ut id, quod volumus, magis efficiatur perspicuum, tale quid fingere. Sit quasi cella columbaria in animo nostro exstructa, in qua pro columbis cognitiones circumvolant vaganturque: aliae sociatae, aliae separatae, aliae paucis adjunctae sint, aliae singulae huc illuc ferantur. Hoc igitur columbare, in puerili aetate vacuum, paulatim impletur cognitionibus, quas qui possidet, eundem vulgo dicimus scire. Cognitiones autem comparantur vel discendo vel meditando et inveniando. Quas postquam nobis comparavimus, saepe accidit, ut quaerentibus nobis non statim promptae atque paratae sint. Ab integro itaque eas excutientesprehendere aliquam earum tentamus, quam si nacti fuerimus, vere iudicare dicimur; sin vero perperamprehendentes omnes alias praeter eam, quam volumus, ceperimus, errare seu falso iudicare existimamur. Quod si ita sit, eo, quo minime volumus, iterum revolvemur: fatendum enim nobis erit, scire quempiam et nescire eundem simul quodam modo posse, et eo ipso, quod scire nominamus, in errorem nos induci; quod quam absurdum sit, quisque sentiet. Corruit igitur tota, quam

nunc dedimus, falsi iudicii definitio. Insulsius vero esset, si quis sumeret, non omnes, quae in animo continerentur, esse cognitiones, sed aliquid his contrarium inter eas versari, ut, quum illas capere vellemus, idprehendentes falso iudicaremus. At multum abest, ut homines, in quibus erraverint, ea se putent nescire, ut potius haec ipsa scire se arbitrentur. Nunquam ergo cognitioni contrarium aliquid, sed hanc ipsamprehendisse sibi videbuntur. Itaque haec ratio ad sublevandam rei difficultatem nihil facit, neque ea, quam supra proposuimus, explicatio scientiae non laborat. Posuimus enim, scientiam esse verum iudicium: atqui multa sunt, quae non perspecta rerum vi atque natura, sed persuasi iudicemus; ut in iudiciis praesertim solet, ubi causarum patroni omni modo iudices ad suam sententiam adducere student non docendo, sed persuadendo, ita ut iudices, licet veram causae rationem nesciant, vere tamen iudicantes, modo causarum patroni munus suum recte iusteque executi fuerint, decernant. Reliquum est, ut illos adsciscamus, qui scientiam verum esse iudicium censeant, junctum cum ratione sive explicatione. Iidemque arbitrantur, elementa omnium rerum, quoniam essent naturam simplicia, definitione explicare non posse, sed nominari tantum: quae autem res ex illis essent quasi contextae et compositae, earum vim esse multiplicem, eoque posse defini et explicari. Sic elementa linguae, literas scilicet, designari posse, defini non posse: in eis autem sermonis partibus, quae ex his compositae essent, explicandi facultatem dari. Elementa igitur omnium rerum cerni quidem, sed non posse defini neque intelligi: comprehensiones autem et cognosci et

explicari et vere judicari. Qui verum iudicium mente concepisset, sed absque ratione, cum vere quidem iudicare, non tamen scire, quod ei unice esset tribuendum, qui vero iudicio rationem adungere calle- ret. Non inficias imus, hanc sententiam primo ad- spectu nobis arridere, sed sunt in ea quaedam, quae nos offendunt et prohibent, quominus ei consentiamur. Nam ut vere dictum sit, in elementis explicationi nul- lum esse locum, num ea ne intelligi quidem posse existimemus? At duo queunt omnino sumi; compre- hensionem nimirum aut constare ex elementis aut esse vim quandam ab his plane diversam. Ergo si constat ex elementis, qui illam intellexerit, etiam haec intelli- gat, necesse erit, quippe quae partes sint totius, quod comprehensio conficit. Sin comprehensio alia quae- dam vis sit, aut negent, ei partes esse, aut tota eorum causa concidet. Nam si partes habet, quum nequeant nonnisi elementa esse, prius haec, quam totum ipsum, quod conficiunt, cognosci intelligique debent. Quod si negant, comprehensionem ex partibus constare, tum vero inexplicabilia dicunt: coguntur enim concedere, comprehensionem esse individuum, includique eandem in speciem atque ipsa elementa, itaque non magis, quam haec, eam posse cognosci. Quin, si, quod ipsi in discendis literis experti sumus, respiciamus, elemen- torum cognitionem et faciliorem esse et multo magis ad scientiam comparandam conferre videbimus. Expli- candi autem tres rationes sunt: una, qua omnia ani- mi sensa et cogitata cum aliis voce per nomina et verba communicamus; quod omnes faciunt, sive vere sive falso iudicant: altera, qua partes alicujus rei ex- ponimus, non omnes quidem, sed quas cum aliis com-

munēs habeat: hīc verum iudicium esse potest, scientia non itē. Duae hae rationes explicandi sunt, altera quasi imago rei voce expressa, altera via per partes ad genus: quam autem hoc loco dicimus, tertia est ratio, quae omnes rei alicujus notas et proprietates complectitur et prima ejusdem elementa docet. Atque profecto si quis alius, hic scire videtur, qui, cognitis omnibus, non communibus illis, sed propriis rei partibus, eam ab aliis discernat; quo omnis perturbatio errorque mentis in cognoscendis rebus tollatur. Verum autem id ipsum est scire, eoque ipso scientia differt a vero iudicio, cui ratio nondum adhibita est. Qui scientiam ergo sic definiunt, ut ea verum sit iudicium, junctum cum explicatione justa, qua res aliqua a ceteris bene distinguatur, in orbem rem revolvunt definiētes, scientiam esse verum iudicium junctum cum scientia.

Hac via quamvis longis ambagibus Plato, — nam tempus jam est, nosmet ipsos filum dissertationis excipere — exploravit, scientiam neque in sensibus, neque in vero iudicio positam esse; ne tum quidem, quum ad verum iudicium ratio seu explicatio esset adjuncta, ejus vim esse recte explanatam. Num Plato rem integram plane reliquit? Immo declaravit, quid ipse de scientia sentiret. Sed pauca mihi ante monenda sunt, quam locum, qui nostro dialogo lumen affert, proponam. Statui enim in secunda dissertationis meae parte de vi atque notione scientiae loqui, qualem Plato eam definierit. Id vero ita agam, non ut doceam, sed ut moneam, quae puto ad hanc rem dilucidandam plurimum conferre. Nam accuratam et subtilem hujus rei explanationem volumē poscere, quis non vi-

deat? Quamquam vero magnam oneris partem hoc modo deposui, attamen vehementer me perturbari fateor contemplantem, quam magna restet disserendi copia, et quae sit rei explicandae difficultas. Accedit, ut, quoniam paucis hîc quidem rem tractare me oportet, ea mihi ita temperanda sit, ut brevitate intelligentiae non officiam. Quare si minus praestitero id, quod volui, veniam a justis rei existimatoribus me impetraturum esse spero. Quod autem in hac re explicanda omnes ferme praetermiserim dialogos, qui num spurii essent an genuini, in controversiam a doctis viri vocati sunt, id quidem a nemine reprehensum iri existimo: propriae enim est quaestionis, nunc aliud ago. Quemadmodum autem qui singulas corporis partes vult bene cognoscere, totum corpus intueri ejusque formam atque figuram animo concipere debet; sic etiam in Platonis disciplina quum omnia tam apta et coagmentata sint, ut corpus quasi conforment, partem aliquam ejusdem nunquam bene intelliges, nisi totam rationem et formam conspexeris, et, si non omnes partes, lineamenta tamen cognoveris. Nullus itaque mirabitur, quod quum locuturum me esse pollicitus sim de scientia ex mente Platonis, cumulatius id jam augeam. Ratio enim rei tractandae id postulat: non licenter vero evagabor, sed intra justum modum me coercebo.

Plato censuit humanum animum originem a Deo traxisse *), quamquam non liquet, num a Deo ipso

*) cf. Timaeus B. III. 2. p. 43. sqq. (T. VII. p. 31. sqq.) et Phileb. B. II. 3. p. 171. cf. etiam de Republ. I. X. ad. extr. ὅπη μίντοι καὶ ὅπως (ψυχῇ) εἰς τὸ σῶμα ἀφίκοιτο, οὐκ εἰδέναι etc.

formatum, an partem animae mundi eum esse statuerit. A Deo igitur oriundus et cum universa rerum natura cognatus prius *), quam hoc corpore obvolveretur, omnia conspexit, et quae hac in terra sunt, et coelestia quaeque ac supera, neque ullum est, quod non cognoverit. Omnium rerum itaque animus reminisci potest **), quippe qui eas jam ante habuerit perceptas. Reminisci autem homines discere vocant, quod re vera nihil aliud est, quam animum interrogando inquirendoque excutere. Hac enim ratione unum aliquod si recordata est ***) anima, opiniones judiciumque, quae superiore tempore concepit, primum velut somnia moventur †) excitanturque; deinde continuata meditatione illarum rerum scientia recuperatur. Verum autem Plato ipse non dissimulat, hanc sententiam non certis rationibus argui posse, sed magis ad mores omnemque vitam conformandam esse accomodatam. Omnis itaque scientia nascitur ab aeternis illis formis, quas *ιδέας* Plato appellavit, quaeque non extra animum sunt, sed ei ingeneratae. Quum autem summa veritas, bonitas et pulchritudo in ipso Deo sit, puras has species et incontaminatas spectarunt animae nondum hoc corpore circumdatae et quasi vestitae. Quum vero fieret, ut, si omnes animae eas conspexerint, aliae aliis minus easdem reminiscerentur, aut cur non om-

*) *ὅτι γὰρ τῆς φύσεως ἀπάσης συγγένους οὖσης.* Menon. B. II. 1. p. 349. (T. III. 245.)

**) cf. Phaed. B. II. 3. pag. 37 avv. *Σκόπει δὲ.* (Tauchn. I. 127.)

***) vid. Meno, ibid.

†) Meno. B. p. 358 ad fin. (Tauchn. p. 251 ad extr. sq.)

nes pariter eas adspexerint, antequam in corpus migrassent eodemque depravatae essent, id nescio an haud explicare conatus sit, nisi fortasse suam de hac re sententiam illo loco prodiderit, quo Deum ipsum*) dicit varie et diverse finxisse ingenia hominum, quum statim ab ortu eorum meliorem aut deteriore indolem singulis tribuisset. Hoc modo Noster animae non modo immortalitatem, sed etiam vitam superiorem vindicavit. Quum omnes vero cognitiones manent a recollectione, cui opponitur oblivisci i. e. non amplius reminisci**), non mirum est, quempiam id, quod nesciat, posse cognoscere, si recta ratione animum investiget et exquirat. Hac ratione, qua discentis animo non nova discendi copia suggeritur***), sed, quae in eo jam sunt, rerum notitiae evocantur eliciunturque, omnis continetur institutio atque doctrina. Quod quum Plato decrevisset, hac potissimum philosophandi via usus est, qua totam ferme rationem suam ad formam dialogorum redigeret. Non doctoris partes in disquirendis rebus suscepit, sed mentem auditoris seu colloquentis ipsius interrogando impellere et ad id, de quo quaereretur, cognoscendum revocare tentabat. Id autem nullo modo assequi poterat, nisi si ad captum eorum, quibuscum colloqueretur, interrogationes accommodaret; nec verisimile est, ut jam Schleiermacherus, vir clariss., animadvertit, Platonem discipulis suis philosophiam alio modo tradidisse: quod enim ipse de doc-

*) Vide de rep. III. l. B. p. 160 a verbis: πάνν, ἦν δ' ἐγώ, ἐκίότως etc. (Tauchn. pag. 121 in med.)

**) v. Sympos. B. II. 2. p. 438. (T. VII. 260.)

***) cf. de Republ. VII. B. p. 333. ad. init. (T. 251 ad fin.)

trina sensit, id altius haesit*) in ejusdem animo, quam ut ab hac via i. e. a semet ipso discederet. Quo magis miror, aliquos extitisse, qui Platonem hanc ob rem vituperarint, qui si satis circumspeXissent, minus iniqui fuissent. Sed occurrit mihi etiam alia reprehensio, quam Platoni fictiones poeticae, quas graece *μύθους* vocant, dialogis passim intextae contraxerunt. Quamquam haec res non instituti sermonis mei est, attamen ab eo non plane aliena mihi esse videtur. Tota enim labat Platonis philosophia, si causa illorum hominum obtineat. Perperam nempe conatum esse Platonem insimulant, poësin cum philosophia conjungere. At non vidisse eos existimo, quomodo fictiones istae — vocem quamvis invidiosam retinebo, donec melior mihi offeratur — accipiendae sint. Jam in Phaedro Noster satis significavit, poëticam majus quidquam atque divinius esse, quam vulgo haberetur, sed homines hac arte abuti pessimisque imitationibus eam inquinare. Dialectica itaque ad majorem dignitatem et amplitudinem poësin provehere voluit, subjecitque ei res in vita humana longe gravissimas, quae quum arcte cohaereant cum philosophicis, quare poësin cum philosophia conglutinare non conaretur? Sed interiorem causam quaeramus. Quis non animadvertit, etiam res externas, quales in adspectum cadant, animo comprehendi non posse, quin in ipso cernentis animo earum forma et figura describatur atque delineetur? Sic etiam Plato, mea quidem opinione, quum de

*) cf. in primis Phaed. B. I. 1. 96 et sq. praesert. a verbis.
Τούτο γὰρ τῶν μαθόντων. (Tauchn. VIII. 67 sq.)

rebus, quas animum quondam intuitum esse censebat, ageret; quoniam notitiae rerum notas quidem communes, non formas earundem ob oculos ponunt, mira arte studuit tabulas illas, in quibus res superiore in vita animo conceptae quasi depictae essent, postquam oblivione paene extinctae obscurius animo obversarentur, nitidissimis coloribus reficere, ut eadem vi mentem hominum moverent, quam res externae exercerent in sensus. Haec vero ars, quae imagines rerum describit, est ipsa poësis, eaque, sed majore illa et graviore, usum esse Platonem videmus. Profecto equidem hac in re magnam hujus disciplinae virtutem agnosco, quod in adytum humanae indolis penetraverit, nec partem animi neglexerit, quam natura ita comparavit, ut, si assurgit altius et evolat, res nobis aperiat occultissimas. De hac re hactenus: redeo ad propositum meum. Plato itaque, ut supra monuimus, a recordatione nasci scientiam, posuit, docuitque rationem, qua revocari illa posset. Suscitatur autem et alitur recordandi facultas principio naturali quodam, amore. Animus enim formarum, quas quondam splendore suo lucentes adspexit, mirabili desiderio captus est, quod in optimis quibusque maxime viget. Ab hoc desiderio oritur studium veritatis atque virtutis. Ut autem bonum et verum una absolutissima pulchritudine continentur*), ita vis illa animi nostri movetur in primis et cietur contemplatione rerum, quae

*) cf. Phileb. B. II. 3. p. 247. *Νῦν δὲ καταπέφυγεν ἡμῶν ἡ τὰγαθοῦ δύναμις εἰς τὴν τοῦ καλοῦ φύσιν* etc. (T. III. 224.) cf. etiam de Rep. I. II. B. p. 102. (Tauchn. p. 77 ad fin.)

similitudine quadam cum perfectissima pulchritudine junctae sunt. Quam animus res pulchras adspiciens quum recordetur, et maximo ejus contemplandae capitur desiderio, et, quo magis haec recordatio exsuscitatur, eo magis beatum se sentit, ita ut multo amore id persequatur, quod hanc recordationem, hoc desiderium excitaverit. Quo circa ejusmodi homo omnem operam omneque studium in pervestiganda boni verique natura collocat; tum vero quasi praegnans magnis atque excelsis cogitationibus sedulo quaerit, in quo deponere eas possit*). Si itaque nactus aliquem fuerit, cujus natura et indoles similitudinem cum perfectissima pulchritudine ostendit, nihil antiquius judicat, quam eum instituere et ad veritatis virtutisque studium convertere: turpe autem quodcunque maximopere fugit et aspernatur. Idem igitur principium naturae hominem et ad consecrandam sapientiam**) et ad erudiendos aliorum animos impellit. Qui amor quum altiora petat, animum vehementer concitat, ut caelestia solum expetens, terrestria et caduca repudiet, idemque amor homines candida et vera amicitia conjungit, quae nec mutuis commodis***) nec fortuita quadam necessitudine effici potest, sed ab intimo sensu pectoris desiderio unius ideae imbuti proficiscitur †). Hujus

*) cf. Phaedr. B. I. 1. 101. praes. Sympos. B. II. 2 p. 455 pr. p. 439 extr. (T. VII. p. 257 et 261.)

**) cf. de Rep. I. III. 139 ferme ad ext. (T. p. 105.) et I. V. B. p. 264. (T. p. 199.) οὐκ οὐν καὶ τὸν φιλόσοφον, σοφίας φήσομεν ἐπιθυμητὴν εἶναι, οὐ τῆς μὲν, τῆς δ' οὐ, ἀλλὰ πάσης.

***) cf. Lysis.

†) Diog. Laert. in Aristipp. l. c. τὸν φίλον τῆς χρείας ἕνεκα αἰρετόν.

amoris causa nobis quaerenda est in immortalitatis cupiditate, qua omnia mortalia devincta sunt; propter quam omnes omnia moliuntur et agunt: alii autem falsa opinione decepti mortalia progignentes immortales se fore sperant: alii excellentioris ingenii, in quibus maxime recordatio illa viget, immortalia procreando immortalitatem nancisci student *): immortalia vero gignunt, quum animos aliorum veritate et justitia imbuunt. Hoc neglectis ceteris rebus unice agunt, qui vere et studiose philosophiae dediti sunt, eoque ceteris multum virtute praestant. Deus quidem sapientiam non expetit **), quoniam natura ejusdem undique expleta et absoluta est: sed etiam Dei dissimillimus quisque sapientiam non appetit, cujus cupiditate nemo occupatur, nisi qui meliore et divina propemodum indole praeditus sit. Ostendimus itaque, caput platonicae disciplinae esse scientiam, proficisci a recordatione, versari in ideis, naturali quadam appetitione elici, hanc moveri immortalitatis cupiditate, quae ipsa progigni debet anteactae vitae memoria. Hac memoria suscitata omnes res magis magisque collustrantur ac mens in judicando et cognoscendo ad veritatem dirigitur, neque amplius ex opinionis arbitrio pendet. Ex his jam colligi potest, quantum Plato in philosophia profecerit, quam acute in hujuscemodi rebus viderit, quam excelsae senserit. Quid enim celsius, quid subtilius perpetuitate cogitari potest, quae animi humani actiones cogitationesque universas sublato dis-

*) Sympos. B. II. 2 p. 456 sq. (Tauchn. VII. sq.)

**) cf. Sympos. B. II. 2. p. 450 θεῶν οὐδεὶς φιλοσοφεῖ etc. (T. p. 254.)

crimine temporum complectitur? Quod vero majus est; humanam animam cum Deo et cum universitate rerum conjunxit, ut; quibuscunque animae vis communis esset, ea, licet singulis proprietatibus differrent, in unum genus redigerentur. Sic instituta ratione facile patet, cur haec disciplina quanquam in rebus subtiliter arguteque tractandis, magnam partem etiam in oppugnandis refutandisque aliorum sententiis versabatur, utique tamen ad mores conformandos spectaret *). Quin Plato diserte docet, plus in bene recteque agendo operae pretiique esse ponendum **), quam in artium doctrinaeque studiis. In quo meminerimus, Platonem cum virtute scientiam ita junxisse, ut recte agendi rationem absque scientia ne nomine quidem virtutis dignam judicaret. Huic scientiae primas dedit: ceteras artes, neque immerito, ei posthabuit. Omnes si veri honestique formam et tanquam faciem cerneant, et ad eam mentem omnesque actiones dirigerent, vere judicarent recteque agerent. Quoniam vero non omnes animae illas species pariter adspexerunt et corpore nunc circumvolutae sunt, voluptate inescantur et pravis cupiditatibus impletae eas obliviscuntur et aberrant a veritate ac sapientia. Ita depravatae sectantur simulacra pro exemplaribus, falsas opiniones pro veritate, et totae ad ea, quae fiunt et mutantur, conversae, in errores inducuntur, ut ad extremum scientiam gravissimarum rerum penitus amittant. Sic plerique ho-

*) cf. Laches B. I. 1. p. 271. (T. IV. p. 120.)

***) cf. de Legib. I. VIII. B. p. 77. (Tarchlun. 279) μηδ' αὐτῶν ὅποσοι ποίησιν μὲν καὶ μῦθον ἑκαρῶς κερτημένοι ἐν αὐτοῖς εἶσι, καλὸν δὲ ἔργον καὶ ἐπιφανὲς μηδὲν δράσαντες πώποτε.

mines labuntur. Verum ne optimi quidem vim illarum formarum in hac vita cernunt. Ars ergo requiritur, qua eadem illustrentur et explicentur: est ipsa ars dialectica, quae mentem a sensibus avocat ad genera et species, ac falsis opinionibus discussis ad cognoscendam veritatem perducit. Omni enim veritatis iudicio e sensibus sublato, scientiam ad id transtulit, quod vere esset perpetuoque idem, et sola mente conciperetur *). Genera enim et species vi sua similia sunt naturae animi nostri, quum ad ea, quae *αἰόματα* i. e. non spectabilia sunt, pertineant. Animus igitur in hoc genere sibi cognato occupatus, et ab omni sensuum fraude tutus est, et semet ipsum explorat atque cognoscit. Quam ob rem dialecticem Noster plurimum aestimavit et tum quoque adhibendam esse censuit quum non appareret, quo quaestio aliqua abiret, quia ex hac exercitatione plurimum fructum animus perciperet. Tendit autem ejus dialectica duas in partes: adhibetur enim aut ad refellendas falsas opiniones, rerumque naturam subtiliter accurateque examinandam, aut se recipit in interiorem quasi animi partem et species aeternas, de quibus jam saepe diximus, enucleare conatur. Ita Plato et eas disciplinas oppugnabat, quae opiniones consectantes omne conferrent studium ad investigandas res externas, tanquam in his scientiam acquirerent; et illis adversabatur, quae propius quidem ad ipsius rationem accederent, sed formulis uterentur non satis munitis, magisque acumen mentis

*) cf. Timaeus. B. III. 2. pag. 22. ad fin. (T. VII. p. 16.) et ibid. B. pag. 65. (T. p. 46.) cf. Parmenides B. I. 2, 21. in med. (T. VII. p. 161. ad init.)

exercerent, quam animos ad altiora erigerent. Quas controversias in primis ea de causa ciebat, ut opiniones falsas, quibus omnis vitae ratio perturbaretur, funditus everteret; quapropter tanta subtilitate, tanto ardore contra eos pugnabat, qui bonum cum voluptate confunderent, utile a justo separarent, divitias, honores, cetera ejusmodi tanquam fines bonorum praedicarent. Ut autem omnis virtus manat a scientia, ita omne peccatum ab errore et inscientia, praesertim a falsa opinione, qua quis inductus scire se putat, quod nescit *). Omni modo igitur hanc opinionem ex animis hominum evellendam esse monuit, quippe quae maxime virtuti et scientiae obstaret **), diligenterque notavit ejusdem vim et effectum, qui praecipue morum depravatione insignitur. Veritatis enim exosi ejusmodi homines speciem captant; sui amantes aliorum salutem negligunt; omnia sibi arrogant, nihil aliis tribuunt, inanem rerum terrestrium splendorem expectunt, nihil celsius atque divinius sentiunt. Plato virtutis originem quum in eodem naturali principio, a quo scientia manat, poneret eamque absque scientia esse negaret, et virtutis excellentiae consuluit, quo neque caecus animi impetus haberetur neque exemplis, poenis aut ulla extrinsecus petita necessitate ***) effici videretur, et integram recte agendi libertatem constituit. Dubitationem autem moventibus, an fieri posset, ut si virtus penderet a veri cognitione, tot homines agerent contra id, quod rectum probumque judicassent,

*) vid. Protagor.

**) cf. Sophist. B. II. 2, p. 155. νομιζοντες γὰρ (Tauchn. II. p. 22)

***) cf. Protag. B. I. 1, p. 128 sq. (T. II. p. 159.)

ipse satis occurrit. Diserte enim hos homines cognos-
se veritatem negat: scire se quidem eos opinari, sed
scientiae expertes esse: errore iudicii induci, ut male
facerent. Certe nemo ejus sententiae, virtutem a
scientia nasci, repugnabit, qui consideraverit, omnes
actiones, quas nomine virtutis complectimur, in unum
genus includi, omnesque unius scientiae communi-
one hoc nomine dignas esse. Quod ut obtineret, Plato
demonstravit, si virtus cum ipsa voluptate confundere-
tur *), aut cum ratione res, quae vulgo bona ducerentur,
optime sibi comparandi commutaretur, scientiam
utique desiderari, quae quidem iudicaret, quid eligen-
dum esset, quid fugiendum.

His in universum observatis subtilius nunc agam,
et quae supra praetermisi, in medium proferam; quae
obiter attigi, paulo accuratius exponam, ut magis per-
spicuum fiat, qualis haec singularis scientia sit, qua
in animi nostri parte versetur, quid valeat. In omni-
bus rebus, quae in aspectum cadunt, duo distinguun-
tur, rerum vis scilicet et ea, quae huic accidunt: illa
est ac permanet, haec fiunt mutanturque. Veram igitur
rerum naturam sensus non manifestant, ideoque
nec veritatem nobis praebere possunt nec scientiam.
Quam si homini concessum sit obtinere, ex his hau-
riatur necesse, quae nobis vim rerum ipsam patefaciant.
Quod fit, ut Plato quidem censuit, principiis rerum,
quibus natura nos subornavit: haec enim una mente
agitante explicata **) — quod ipsum studium est phi-

*) vid. Protag. B. p. 231 sqq. (Tauch. p. 201 sqq.)

**) Phaedon. B. II, 3. p. 56. (Tauchn. I, p. 142.) a $\nu\nu$. $\pi\iota\sigma\tau\acute{\epsilon}\nu\epsilon\iota\nu$ etc.

losophiae — res quales vere sint, nobis enucleant. Haec autem genera et species veritatem suam petunt a formis seu ideis, quae summum locum tenent et, ut ita dicam, medulla animi nostri sunt: utraque ita differunt, ut illa applicentur ad rem naturam investigandam serviantque illustrandis ipsis ideis, ut ex iis rerum similitudines et dissimilitudines judicentur; ideae autem non ad res referantur, sed dominantur ipsis generibus et totam animi naturam quasi complectentes cogitandi agendique causam contineant. Absolutae vero et perfectae sunt in Deo in eodemque sua initia suaque fundamenta habent. Scire igitur est cognoscere formas, quae nobis ingeneratae sunt i. e. animi naturam sive semet ipsum cognoscere. Idcirco sui cognitionem scientiam Plato nominavit: tota enim animi natura explorata compertum nobis erit, quid sciamus, quid non; omnesque falsae opiniones judicave tolluntur. Quoniam porro scientia totum hominem occupat et ut sanguis per corporis venas, ita per omnes ipsa animi partes se diffundit, omnes cogitationes nostras et actiones nunquam non temperat atque gubernat. Eademque quum in aeternis illis ideis versetur et quasi insistat, hae autem in summo bono, quo et justum ipsum et pulchrum continentur, constitutae sint, animum ad id contemplandum ab aliis rebus avocant in eoque acquiescit. Quo circa Plato scientiam cognitionem summi boni definiit *). Ut vero Deum temporis non obnoxium fecit, ita in scientia quoque, quoniam in aeternis et immutabilibus formis occupata est, omne temporis discrimen sustulit, ut praeteritum, prae-

*) cf. Euthyd. B. II, 1. p. 415 sq. (Tauchn. II. p. 98.) et de Republ. I. VII. B. 358. (T. 270.)

sens futurumque tempus illa comprehenderet *). Verum autem etiam notiones communes, quas mens conceptas habet, genera illa et species, quia rerum vim spectant animumque fraude sensuum liberant **), scientiam nobis praebent. Num itaque scientia multiplex est? Imo una eademque: una scientiae vis est, sed tum majora tum minora tractat: si verum, bonum, pulchrum contemplatur, majora agit: si in generibus versatur, ad minora descendit: sed naturam suam tenet: semper enim id sibi proponit perscrutandum, quod vere est ac perpetuitati est colligatum. Omnes porro rerum cognitiones ei quidem sunt cognatae, multum tamen distant ab ea: referuntur enim ad res ipsas: scientia autem, his libera atque soluta, scientia est omnium cognitionum et suimet ipsius. Plato Socratem quidem in Charmide ***), ubi de hac re disserentem eum induxit, dubitare fecit, num talis scientia omnino esset, et, si esset, num ea homini conduceret; sed simul innuit, esse fortasse aliquid, quod vim suam non ab aliis, ad quae referretur, sed a semet ipso sumeret. In quo nos nihil offendimur, quum de conscientia cogitemus, in qua omnia cogitata et sensa omnesque animi motus conveniunt. Ceterum non praetermittendus nobis est locus †), ubi Plato de duplici ratione, qua omnes artes tractari possent, disputavit. Ibi enim ad majorem dignitatem illas extolli dicit, si scientia eas moderaretur. Ad quod si adde-

*) cf. Charmides ed. B. pag. 343. (T. pag. 100 ad fin.)

**) cf. Phaedon B. II. 3. p. 49. a vv. ὅτι ἡ ψυχή. (Tauchn. I. p. 136.)

***) vid. Charm. B. I. 1. p. 328. (T. IV. pag. 89 sq.)

†) cf. Phileb. B. II. 3. p. 228 sqq. (T. III. p. 211 sq.)

mus, quod Plato, quum suam disciplinam ad usus humanos accommodaret, artes et literarum doctrinam scientiae adjunxerit, ita tamen, ut, quae lumen ceteris afferret, eadem iis etiam praeesset, jam videbimus, philosophicam intelligi scientiam, quae ultimas sive extremas rationes nostris judiciis omnique mentis agitationi supeditet. Est haec regia illa scientia*), cui ceterae artes materiem quasi subministrant, quae quo modo sit tractanda, ipsa edocet. Ne vero, quum philosophicam scientiam dico, aliquis eam cum ratione aliqua philosophica, quam systema vulgo nominant, confundat: id plane, ut jam satis declarasse mihi videor, a mente Platonis abhorret: monere tantum volui, hoc nomine designari posse illam scientiam, quod principium sit et fundamentum omnis vere philosophandi rationis. Aliud autem est disciplina aliqua, aliud id, a quo proficisci, in quo inhaerere debet, qui indagare veritatem velit. Quum omnis igitur philosophia, quae quidem hoc nomine digna sit, hanc scientiam assidue pertractare debeat, recte ad scientiam ipsam hoc nomen transferri potest; confundi autem cum aliqua doctrina scientia non potest. Sed quaerat fortasse aliquis, quo modo Plato ceteras artes scientiae, si ea in illo tantum versaretur, quod perpetuo idem eodemque modo permaneret, conjungere potuerit, praesertim quum ipse toties reliquas artes nullo in numero habendas esse dixisset. At caveamus, ne Platonem in hac re sibi non constituisse arbitremur. Quem ad modum enim idem dubitationem dixit initium esse philosophiae, non ut philosophus semper haereret et fluctuaret, sed ut res

*) cf. Euthyd. B. II. 1. p. 450. (Tauch. II. p. 110. et 111.)

anquireret, nec desidia atque inertia in vulgaribus opinionibus detentus ab investigatione veritatis abhorreret, ita etiam accuratissime hanc amplissimam scientiam sejunxit a ceteris artibus et disciplinis, ne ejus splendor obscuraretur. Quod quum effecisset et jam majora moliretur, ut conderet illam divinam rem publicam, ut philosopharetur de rerum universitate, ut leges ferret, tum vero paulo inclinavit et aliis cognitionibus locum suum concessit *), quin de magnificentia scientiae aliquid detraheret. Verum enim vero id in primis philosophia debet Socrati, quod primus ille monuit, naturam animi prae omnibus esse explorandam; quem Plato secutus, qua potuit diligentia, perscrutatus est animum, ut reperiret, quae ejusdem partes et facultates; quae prima essent naturae. Animum humanum itaque in tres partes divisit **), quarum ratio primum, ira secundum, libido tertium locum tenet: altera animi pars rationi contra furorem tertiae opitulatur, honesta sequitur, sed a ratione temperanda est. Sunt porro in homine duo impetus naturae, qui eum regunt ducuntque: alter insita quaedam voluptatis cupiditas, alter acquisita opinio, quae ad virtutem se applicat, eamque adipisci studet. Haec opinio luctatur cum illa appetitione voluptatis, tum vincit, tum superatur, neque sustinet impetum multiplicis ferique animi appetitus, nisi a ratione adjuvatur ***). Quisque videbit, utraque appetitio, quam Plato constituit, unde nascatur.

*) cf. Phileb. B. II. 3. 242. (T. III. 220. a vv. βούλει δῆτα etc.)

***) cf. Phaedr. B. I. 1. p. 39 ad finem et sq. (T. VIII. pag. 28.)

***) cf. Phaedr. B. pag. 54 et sq. (Tauchn. VIII. p. 39.)

Illa opinio, aut, si magis placet, iudicium illud profiscitur a mente: appetitus voluptatis originem ducit a tertia parte, quam libidinem diximus. Ut genera et species ab ideis differunt, quamquam quadam inter se juncta sunt similitudine et cognatione, ita mens et ratio, quamvis simillimae animi partes, ex Platonis sententia confundi non debent. Menti enim insunt notitiae seu principia rerum, quae firmamentum veritatis suae desiderant ac requirunt extremas rationes, praeter quas aliae neque peti possunt neque reperiuntur. Hae ipsae sunt ideae, quas ratio nostra continet. Quum autem et ratione et mente animus per se agitur, Plato scientiam ad perspicientiam uno nomine *νοήσεως* i. e. intelligentiae complexus est, iisque *πίστω*, quam nos probabilitatem, si placet, appellabimus, et *εἰκασίαν* i. e. conjecturam opposuit *). Probabilitatem ergo et conjecturam, quoniam similitudinem veritatis captant, vim ejusdem ignorant, in unum genus Noster inclusit, quod *δόξαν* ille nominavit, nos iudicium sive opinionem vocamus **). Scientia igitur et perspicientia in eo versantur, quod est; opinio autem ad illa refertur, quae fiunt et mutantur. Quid autem interest inter mentis iudicium — nam haec quoque iudicat atque decernit — et istud, quod nomine *δόξης* Plato notavit? Duplex iudiciorum genus posuisse Plato mihi videtur. Mens enim per se agens resque ad genera sibi insita redigens iudicat quidem, sed iudicio suo rationem sive explicationem adjungit. Quum

*) cf. de Republ. l. VI. B. p. 324 ad f. et l. VII. p. 362 ab init. (Tauchn. p. 245 et p. 273.)

***) Timaeus. B. III. 2. pag. 22 ad extr.

vero animus cogitat aliquid et statuit, id autem non per semet ipsum agit, sed sensus quasi in auxilium vocat, tum existit medium quoddam, quod cum mente et sensu conjunctum est, neque vim simplicem habet, sed ex dissimilibus mixtam. Haec est ea ipsa *δόξα* sive opinio, quae modo vera modo falsa esse potest, puram atque nudam veritatem nunquam cernit, quia sensibus ad ea alligatur, in quibus nulla veritas est. Eandem ob causam illa quoque acquisita opinio, cujus supra mentionem fecimus, honestum quidem appetit: quia vero sensibus devincta est neque honesti naturam perspectam habet, fluctuat huc illuc, nisi ratio ei succurrit. Propter similitudinem vero, quae est iudicio cum scientia, Plato maximopere studuit, illius naturam ita perspicuam reddere, ut prorsus a scientia diversa atque separata appareret. Quemadmodum autem hanc scientiam penitus ab aliis cognitionibus ac disciplinis primum sejunxit, easque abiecit, ut editiore in loco illam collocaret, deinde iterum jacentes erexit et scientiae eas conjunxit, atque, quam plane proculcaverat, voluptatem ipsam in duo partiens genera, quorum alterum melius in discendo et meditando inest, alterum humilia sordidaque sectatur, illud quidem in societatem scientiae et artium ad constituendam beatam vitam recepit, alterum nequaquam admisit *); eodem modo opinionem acriter urgens scientiae vim integerrimam servare voluit; quod quum confecisse sibi videretur, verum iudicium juste quidem existimavit, sed multum a scientia eam distare, etiam atque etiam

*) vid. Philebum.

monuit. Sed afferamus Platonis verba *): Qui cognoscit, ait, aliquid cognoscat necesse est: nam illud, solum, quod absolute est, potest cognosci; quod non est, sciri omnino nequit. Si quid autem ejusmodi est, quod et sit et non sit, medium est inter utrumque illud: in eo, quod absolute est, deprehenditur scientia; in eo, quod non est, inscientia: medium ergo est opinio: scientia igitur et opinio vim habent dissimillimam. Fortius opponit scientiam judiciis alio loco **), ubi ea, si scientia essent destituta, turpia ferme omnia esse dicit; optima eorum esse caeca: si quae aliquid veri attingerent, accidere idem, quod caecis hominibus, qui forte fortuna interdum rectum ingrederentur tramitem. Ratio autem, a qua manat scientia, nihil corporei spectat, sed quod absolutissime est, continetque justum ipsum et pulchrum et bonum, intuetur ***). Non fugit Platonem, oppugnari posse doctrinam de ideis generibusque mente comprehensis, num illis veritas inesset; num rerum natura iis posset cognosci. Gravissimus de hac re extat locus in Parmenide †), quo, ut opinor, Plato arguit, scientiam non esse in illis rerum qualitatibus quaerendam, quae nec stabiles neque certae essent; deinde nisi concederetur, animum propter illam cum numine divino et rerum universitate cognitionem rerum vim atque naturam jam ante, quam in vitam migrasset, perspectas

*) vid. de Republ. l. V. B. p. 267. (T. p. 202.)

**) vid. de Rep. l. VI. B. p. 515.: *Τὶ δὲ; εἶπον οὐκ ἠσθησάμεν τὰς ἀνεπισημίας δόξας, ὡς πᾶσαι αἰσχροὶ; ὧν αἱ βέλτισται τυφλαὶ* etc. (Tauchn. p. 258.)

***) cf. Phaedr. B. I. 1. p. 43. (T. VIII. 50.)

†) vid. B. 1. 2. p. 10—54. (T. VII. 151—161.)

habere earumque quasi adumbratas intelligentias concepisse, nunquam, quales res essent, cognosci posse. Nam, si inter mentis notiones et res ipsas non necessaria quaedam conjunctio intercederet, sed utraeque per se essent, res tantummodo rebus respondere et quoad inter se compararentur, qualitates assumere; idemque valere de notionibus. Quod si ita esset, res non tales cognosci, quales essent, sed quales nobis cogitarentur. Denique cavere voluit, ne, quum omnes qualitates rebus ex communione illarum notitiarum tribui doceret, aliquis id sic acciperet, has notiones simile quid esse materiae aut rerum spectabilium, et extra mentem versari, et quasi corporeum quiddam ad res transferri posse. Sensit itaque, quam difficiles explicatus haberet doctrina de ideis et de ante animo conceptis rerum notitiis: sed idem vidit, his sublatis cogitandi facultatem funditus tolli. Qui enim, ait alio loco *), audiendi contemplandique cupidi pulchras quidem voces, colores, figurasque sectantur, speciem pulchri ipsius mente comprehendere nequeunt, illa esse statuunt, hoc autem esse negant, hi non vigiles, sed somniantes vitam degere videntur, quod simulacra pro veritate accipiunt **). Sed plerique tam hebetes sunt, ut hanc ne adspicere quidem possint: philosophantis autem ratio ***) hoc genus perquirat, in eo haeret, inhabitat. At iudicium verum licet amplitudine a scientia superetur, non minus tamen momenti habet ad recte agen-

*) de Republ. I. V. B. p. 265 et 266. (Tauchn. p. 201.)

***) cf. de Republ. I. V. B. 271. (T. pag. 205.)

***) cf. Sophist. B. II. 2. pag. 207 ad extr. et sq. (T. II. 57.)

dum *). Id concedit Plato: nihil ea differre, negat. Nam qui scientia utitur, semper recte agit; qui iudicio, vacillat, ut modo bene, modo male agat. Verae enim opiniones quamdiu permanent, ipsae quidem bonae sunt omniaque bene agunt; sed diu permanere nequeunt; brevi enim labuntur ex animo, ut haud magni aestimandae sint, donec rationis conclusione devinciantur **). Quicumque vere iudicat, is veritatem rei quidem assequitur, neque plane eam ignorat, sed rationem exhibere non potest. Veritas autem, nisi penitus perspecta est, nunquam vim suam in animum exercebit, ut totam cogitandi agendique rationem moderetur. Hoc ipso utique praestat prae opinione scientia, ut in animo dominetur et libidinem vincat, et dolorem, ceterasque animi perturbationes ***). Sic sibi constat Plato, quem tripertito animum divisisse supra commemoravimus. Rationem enim et iram et libidinem posuit: rationem perfectissimam animi partem pugnare cum libidine, iram rationi opem ferre censuit. Quam iram Plato hîc nominavit, nos conscientiae nomine designare solemus. Atque profecto conscientia efficacissima est in iis, qui nondum ad scientiam proventi sunt, sed immorantur veris opinionibus; auxilium irae non desideratur, ubi scientia totum hominis animum occupavit. Tum enim ea regnat et gubernat et hominem talem reddit, qualis ipsa est. Ita etiam ille locus in Gorgia †), qui multos offendit, intelligi de-

*) cf. Meno B. II. 1. p. 385. ἐπειδὴ τοίνυν etc. (Tauchn. III. p. 271.)

**) ib. B. p. 383. et p. 384. (T. p. 270.)

***) cf. Protagor. B. I. 1. p. 229 ad extr. et sq. (T. II. p. 200.)

†) B. II. 1. pag. 51 ab init. (T. III. p. 21 med.)

bet, ubi disputat, cujus rei scientia aliquis sit institutus atque imbutus, talem eum esse, ut ex. gr. qui justa didicerit atque, quid justum sit, sciat, is ipse justus sit: quod nihil aliud est, quam quemlibet id exercere, quod didicerit et sciat; et pari modo, si quis adeptus sit illam amplissimam scientiam, ad hanc totam agendi rationem accommodet, necesse esse. Illis quidem consentire non possum, qui Platonem scientiam cum disciplina in arte quadam versante commutasse arbitrentur. Scientia igitur sola rationibus persuadet animo, neque in diversas partes eum trahi permittit *). Unde exoritur ille quasi contentus animi, quam ἀρετήν Plato nominavit, vera virtus, in qua est vita beata **). Quum vero summa perfectissimaque scientia in Deo sit, omnis vitae beatitudo in similitudine cum Deo consistit. Dei itaque similes scientia reddimur. Ad tantam excellentiam pervenire, admodum paucis hominibus contingit. Hi Dei similes viri iidem sunt, qui obtinent regiam illam scientiam, qui, Platone censente, soli digni sunt, ut rebus publicis praesint ***) , iidemque summa libertate utuntur. Quicumque opinionibus impliciti tenentur, legibus et institutis adstricti sunt, iisque obtemperantes nihil prorsus movere debent. Regia autem scientia instructi, nullius dominationi obnoxii sunt et veri civitatum gubernatores scriptas leges temperant, alias ferunt, alias

*) cf. Phaedr. B. I. 1. p. 66. et p. 68 ad fin. et 101 a verbis: λαβὼν ψυχὴν (Tauchn. pag. 47. 49 et 71.) cf. etiam Protag. B. I. 1. 221 sq. (T. II. p. 194.)

***) cf. Phaedr. B. p. 52. ἰχνεύοντες - καὶ τοῦτον. (T. VIII. p. 57.)

***) cf. de Rep. I. V. p. 261. (T. p. 197.)

antiquant, sive consentiunt cives sive detrectant *). Atque omnes, ut Plato quidem iudicavit, civitates feliciores forent, si pro legibus scriptis tales nanciscerentur viros, qui scientia praediti omnia moderarentur. Scriptae enim leges non omnibus consulere et satisfacere nec semper recte iudicare possunt **): illi autem divini homines, quoniam justum et bonum intelligentia perspectum habent, omnia recte instituere et disceptare queunt. Ut philosophos ad amplissimam auctoritatem Plato provexit, ita artem dialecticam plurimum exornavit, quum fictricem et moderatricem instrumenti faceret, quo omnes cogitationes omniaque sensa nostra cum aliis communicamus. Certe nemo non mirabitur, quae subtilitas, quae ingenii magnitudo in Platone fuerit, si legit, quae de formandae linguae ratione ille sensit. Non licet mihi de hac re plura disserere: id solum monebo, quod ad rem mihi propositam pertinet. Quia enim non modo ars dialectica lingua tanquam instrumento utitur, sed omnino omnes nostrae cogitationes et illae rerum notitiae nominibus et verbis devinciuntur et designantur, res erat consideratu dignissima ***), annon ex ipsius linguae investigatione veritas atque scientia hauriri posset. Plato itaque in Cratylo docuit, linguam ad naturam rerum cognoscendam ducere non posse, nisi res his nominibus notasset, quibus earum vis insigniretur. Atqui id ipsum postulare, ut aliquis prius,

*) cf. Politic. B. II. 2. 525. et sqq. (T. p. 258 sqq.)

***) v. Politic. pag. 526 infr. et sq. (T. p. 263.)

***) cf. Cratyl. B. II. 2, 3. pag. 32. (Tauchn. II. 255.) ἴσως δ' ἐνια αὐτῶν καὶ ὑπὸ θειοτέρας δυνάμεως ἢ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐτίθη.

quam rebus nomina imponeret, res ipsas cognosset *). Scientiam igitur non pendere a lingua, sed rectam rationem et usum sermonis a scientia, quae praecipue in constituendis elementis et verbis primitivis elucere deberet. Ut itaque sermo quidam ejusmodi esset, qui viam ad res intelligendas muniret, ab eo conformatum esse debere, qui, scientiam jam assecutus, nomina et verba i. e. notas et signa rerum ad eandem naturam quam maxime accomodaret: sed quibus linguis homines loquerentur, in his verba plerumque ex arbitrio usurpata esse: frustra igitur laborare, qui eis perscrutandis veritatem explorare vellet **). Quemadmodum itaque philosophus solus legum dominatione solutus est, quia solus leges condere callet, summamque legem, a qua ceterae manant, ipse obtinet, ceteros autem legibus parere oportet; sic neminem decet in lingua aliquid novare, nisi qui dialectica instructus sit. Instar Dei igitur, qui in rerum universitate regnat omniaque gubernat, scientia regnat in laudatis artibus et disciplinis, gubernacula tenet in civitatibus, et quum ipsa lingua, qua omnis doctrina et institutio omnisque literarum communio efficitur, ei pareat, in omnibus humanis rationibus et publicis et privatis, in cogitando et agendo haec una scientia efficacissima est.

Si omnia, quae de scientia disseruimus, breviter complectemur, quid tandem scientia erit ex mente Platonis? Non est in sensibus: non est iudicium ne

*) cf. inpr. B. II. 2. p. 18 infr. sq. (T. II. p. 246 in med.) et p. 108. (T. p. 454.)

***) cf. p. 113. (T. p. 511.) p. 121. (T. p. 518) a vv. οὐδέ πάντ' νοῦν ἔχοντος ἀνθρώπου etc.

verum quidem: non ars quaedam aut literarum doctrina neque vulgaris ista prudentia; sed ad id semper spectat, quod est idem et perpetuum, proficiscitur a ratione, versatur in formis aeternis: mentem a sensibus ad genera et species avocat, quae ab ipsis ideis manant, et aut ad res cognoscendas applicari aut ad enodandas ipsas ideas adhiberi possunt. Ideae enim, extremae rationes humani animi, firmari quidem aliis rationibus nequeunt, elici autem et evocari possunt: quod fit arte dialectica. Hauriuntur vero ideae ex ipsa recordatione, quae si excitata est et studiose agitur, scientiam homini affert. Scientia igitur est recordatio illa divini ejusdemque beatissimi via et ratione illustrata, quo efficitur, ut, omni mentis caligine dissipata, animus, qui ante opinabatur, ad summum conjiciebat et quasi divinabatur, rerum veritatem cognoscat. Eademque recordatio quia intimam partem animi tenet, et, ut cor in corpore, sic ipsa in animo vitae et agitationis causa est, scientia totum hominem occupat, neque jacet, sed viget et est ipse impetus animi nostri, qui et ad veritatem inquirendam et ad virtutem exercendam nos impellit. Virtus ergo cum scientia necessitate quadam conjuncta est. Quod enim in Deo summa bonitas est atque veritas, scientia unice ad eas dirigitur; quae quum perfectissima pulchritudine, quae item in Deo est, contineantur, scientia hanc appetens animum ad eam imitandam adigit, quod fieri non potest, quin omnes nostras actiones et totam vivendi rationem ad temperantiam, fortitudinem, justitiam et prudentiam moderemur: tum existit absolutissimae illius pulchritudinis imago, quam virtutem appellamus. Hac ratione Plato fines philoso-

phiae eos constituit, quibus tota disciplina circumscribi debet. Quum enim doceret, philosophum primum moveri pulchritudine dignitateque figurarum ac formarum, quae in sensus caderent, deinde magis ad pulchros animos pulchris formis inhabitantes converti, deinde omni corporum pulchritudine repudiata se conferre ad actiones et studia honesta, denique ipsam sapientiam consecrari, quae perfectissima esset in Deo, totum orbem philosophiae descripsit, quae a spectabilibus exorditur, finitur in rebus divinis. Juvat me ad finem hujus partis verba Platonis memoratu dignissima afferre, quae leguntur in Philebo *). „Nunc quidem, care Protarche, non quaero, quae ars aut quae disciplina sit, quae maxima nobis commoda praebeat, sed, quatenam certe et perspicue et verissime nobis rerum vim enucleet, sive multa sive pauca commoda nobis suppeditet: illam quaero scientiam, cui respondeat naturalis appetitio, quae animum nostrum ad inquirendam veritatem impellit eunque instigat, ut veritatis causa omnia agat**). Haec autem vis inest rationi et menti nostrae: ceterae artes quaeque ad eas pertinent, opinionibus utuntur easque res, in quibus istae dominantur, perquirunt. Verum autem etiam illae artes, quae rerum naturam investigare videntur, applicatae ad res visibiles nunquam assequuntur veritatem, quoniam ea spectant, quae nunquam erant, erunt et sunt, sed continenter mutantur. Veritas autem et scientia naturâ simplices sunt, quae esse non

*) B. II. 5. p. 234 ab init. (T. III. p. 214.)

***) ἀλλ' εἴ τις πέφυκε τῆς ψυχῆς ἡμῶν δυνάμει ἐρεῖν τε τοῦ ἀληθοῦς καὶ πάντα ἕνεκα τούτου πράττειν.

possent, nisi id ipsum, cui insunt, immutabile esset atque aeternum.“ Redeo nunc ad dialogum nostrum, a quo tota nostra oratio profecta est, ut, quae reliqua sunt, moneam. Satis autem iis, quae de scientia Platonica supra congesi, ad intelligendum gravissimum locum, qui in hoc dialogo nobis occurrit, viam praemunivisse mihi videor. Apte quidem hic locus, in quo celsa Socratis mens spirat, cum illis cohaeret, quae in secunda parte explicavi. Ne vero in hac tertia parte dissertationis incondite et turbide omnia effutiam, in ordinem ea redigens, primum, qualis sit hic dialogus et quocum jungi debeat, animadvertam: deinde digressionem illam suavissimam, quam Plato quidem *πάρεργον* nominat, proponam, et quid sentiam de ea, dicam; denique, quae de Socratis persona et arte hinc commemorantur aliaque leviora in medium proferam.

In hoc dialogo itaque, quamquam ars dialectica maxime viget atque excellit, primae tamen partes ei concedi non debent. Minus enim de ratione disserendi dilucidanda stabiliendaque agitur, quam de re ipsa, quam Plato hinc explanare voluit. Proxime autem ad dialogum, qui inscribitur Gorgias, collocandus est: quod quam recte fecerint viri doctissimi, intelliges, si hos dialogos contuleris. Ut enim in Gorgia vulgari opinioni in rebus, quae ad conformandos mores et singulorum hominum et civitatum universarum spectant, se opposuit, demonstrans, quam pernicioosa, quam vaga et incerta illa esset, quamque expers omnis artis atque cognitionis; ita in Theaeteto similem quaestionem sibi proposuit, quum de eo, quod omnibus doctrinarum disciplinis commune esset, nempe de scientia, disputaret. Ut in Gorgia primum certa-

men subit cum adversariis, qui opiniones, non veritatem consecrantes, omnia quidem referunt ad rerum speciem, omnesque suas rationes ad ea, quae videntur et fiunt, componunt, sed sententias suas ad artis formam redigere callent; dein vero acrius etiam luctatur cum homine, qui, plane pravis opinionibus imbutus, nihil altius sentit, sed unice commoda hujus vitae affectans repudiat laudem rationis, qua artes liberaliores conformantur, ut Socrates, dialectica arte importunitatem hominis vix sustinente, ad efficacissima pectoris sensa provocare cogatur: ita in Theaeteto dialectica disquirendi ratione planius rem persequitur, quod nemo inducitur adversarius, qui ejusdem plane sit rudis, et omne certamen adversus disciplinas est, quae ad artem quidem redactae sunt, et abhorrent ab illis, qui nihil verum esse censeant, nisi quod manibus, ut ajunt, prehendant. Ut itaque in Gorgia docet voluptatem prorsus sejungendam esse a bono honestoque, ita in Theaeteto magis physica tractat. Ut in Gorgia, quum quaestio magis versetur in actionibus et moribus, philosophiae vis in agendo praesertim perspicua redditur, ita in Theaeteto res disquiritur, quae sola in meditatione posita ab usu vitae communi separata est. Quae autem veri philosophi imago in Gorgia inchoatur, ea perficitur in pulcherrima nostri dialogi digressionem, de qua nunc locuturi sumus. Non inopportunum erit, summam ejusdem breviter proponere. Comparatur rhetor cum philosopho. Sed rhetorem non intelligo vulgarem causidicum — quum enim cum ejusmodi homine philosophus ille perfectus et absolutus conferri apte possit? — sed latius patere hoc nomen arbitror. Hic igitur rhetor diu multumque

versans in judiciis et causas agens, quum undique legibus a multitudine scitis, clientium commodis, iudicum voluntatibus adstrictus sit, et ab adversariis nihil, nisi ut ipsorum causa, sive mala sit sive bona obtineat, curantibus omni arte circumveniatur, nihil liberi, nihil sinceri, nihil celsi magnique in animo moribusque suis tuetur, sed ad omnem improbitatem abducitur, et in dies pejor evadit: acer enim, litigiosus, adulator, fraudulentus, injustus redditur, et dum servis *), qualis ipse est, operam suam collocat, ipse servilem animum induit, ut nihil sani, si adoleverit, in eo reliquum sit, quamvis peritus et sapiens habeatur. Alter autem, in cujus mente naturam philosophia est, hujusque praeceptis bene imbutus animus, nihil expetit eorum, quae plurimi affectant **); nihil eorum curat, quae ante pedes sunt: cum corpore solo in civitate versatur, mente haec omnia minimi aestimans, perlustrat rerum naturam. Quamobrem, ut omnes philosophiae dediti, male audit, irridetur a multitudine, homo iners et ineptus, qui munere publico fungi non possit, plerisque habetur. Tantum enim abest, ut laudet aut convitiatur aut gloriatur, ut potius talia rideat. Ridet, si quis tyrannum aut regem quendam ob imperii amplitudinem laudibus efferat; ridet, si quem propter divitias laudari audiat ***), ridet

*) cf. Phaedr. B. I. pag. 95 ab. init. (T. VIII. p. 67 ab init.)

***) cf. etiam de Republ. I. VI. B. p. 2. τούτο — ἀλήθειαν στέργειν. (T. 208.) Gorg. B. II. p. 170 a. vv. χαίρειν οὖν εἰσάσας ect. (T. III. 121.)

***) cf. Lysis. B. I. pag. 112 med. (T. IV. p. 145.)

si quis ob nobilitatem generis praedicetur. Ad rerum enim universitatem animum semper advertens partes non magni ducit et facile in his rebus rhetori cedit. Quum vero hunc secum trahit per partes ad formas et genera*), ut non de singulis hominibus, sed de natura humana et beatitudine, de officiis, de turpi et honesto, de bono et malo omnis quaestio sit, tum ille tanquam vertigine captus nec se colligere neque consistere potest et risum movet non apud imperitos quidem, qui ipsi has res ignorant, sed apud peritos, si rhetorem in suavissimo genere dicendi, quo vera Deorum hominumque vita apte laudetur, plane alienum vident. Quod si homines se persuasos haberent, pluris esse libertatem animi, quae a justitia et pietate et contemplatione rerum naturae nascitur, quam omnes alias res, quae splendidiore, quam utiliores sunt, et animum humanum deprimunt magis, quam erigunt, plus boni, minus mali esset in genere humano. Verum autem tolli omnino malum non potest, quoniam bono contrarium aliquid esse semper debet**): hoc autem non apud Deos sedem habet, sed in hominibus viget et dominatur. Quisque igitur quam celerrime hinc illuc aufugere studeat, oportet; aufugere autem est Dei simillimum fieri***), quod justitia tantum et morum sanctitate a veri cognitione et intelligentia profecta assequi possumus. Virtus vero

**) cf. Phaedr. B. I. 78 ad.f. (T. VIII. p. 55 ad f.) et B. p. 45 ad fin. (T. p. 32.)

**) cf. Lysis B. I. 140 (T. IV. 165.)

***) cf. Leges I. IV. p. 355 ad fin. (T. 128.) a. vv. ὁ δὲ θεὸς ἡμῶν πάντων χρημάτων μέτρον ἂν εἴη μάλιστα etc.

non expetenda, nec scelus cuique fugiendum est eo, ut bonus videatur, sed ut Dei similis fiat. In hac re posita est vera hominis gravitas; hujus rei cognitio vera sapientia est atque virtus, ignoratio autem inscientia et nequitia. Ceterae artes et disciplinae flocci sunt habendae et serviles. Qui itaque improbe agit, huic non concedendum est, multum in sapientia eum profecisse*). Quamquam hujus modi homines gloriantur hoc opprobrio et audire putant, se non esse inepta terrae onera, sed viros, quorum salus patriae quam maxime prosit. At gravis poena eos manet. Duo enim sunt quasi exempla, alterum beatissimi ejusdemque divini, alterum contrarii et infelicissimi: hujus ergo in dies similiorem fieri, haec est gravissima poena**), qua etiam post mortem improbi illi afficiuntur. Sed haec homines isti ob insolentiam et fastum non curant, ne audire quidem volunt, eosque stultos judicant, qui talia loquuntur. Pauci, in quibus melior natura inest, si rationem de suis opinionibus reddunt, et corrigi se patiuntur, ad extremum sibi ipsi displicent et respuunt suam eloquentiam ut lanquidam et jejunam.

Haec verba sunt sapientis, quae quum legerem, semper mirum in modum animus mihi commovebatur. Nam, nescio quo pacto, quamquam repugnante communi vitae ratione et usu, vera tamen mihi videbantur. Scientiam igitur in aeternis ideis, quas ratio complectitur, esse confirmat: inde lumen afferri

*) cf. de Republ. l. VII. B. p. 335 ab init. (T. 253.) a. vv. *τι δὲ; τόδε — ἀποκρίσθαι.*

**) cf. Leges. B. III. vol. 2. pag. 373 et 374. (Tauchn. VI. pag. 141. in med.)

rebus humanis, mentem ad altiora attolli, omnem hominis dignitatem efflorescere *). Cognitiones ceterarum rerum gloriosas quidem esse et ad honores et divitias comparandas longe utilissimas, sed re parvi esse aestimandas, quoniam animum a veritate, a justitia, a pietate magis avocarent, quam incenderent ad humanissimum has virtutes expetendi exercendique studium. Non ignoro, Socratem ea de causa increpitum esse a multis iisque omni laude doctrinae florentibus, quod minus vere vidisset contemnens artes et doctrinas, quae utique ex nostrae vitae rationibus essent necessariae: nimis eum inclinasse dicunt in illam philosophiae partem, quae vitam atque mores moderaretur. Equidem tantum absum, ut Socratem arbitrer litterarum et doctrinae contemptorem, ut justum et prudentem earum existimatorem habeam. Neque adduci possum, ut credam, Socrati ingenium defuisse, ita ut negligeret ea, in quibus multum se proficere posse desperaverit; sed divino quodam motu animi majora expetentis **) eum inflammatum fuisse censeo, ut ad illa omnia sua studia, omnes cogitationes, omnem voluntatem dirigeret; haec, quorum momentum atque pondus bene perspexisse mihi videtur, non multum desideraret. Sit sane ita: contemserit alias artes: habitaverit, haeserit solis in his studiis et contemplationibus, num vituperabimus eum? Saepe numero quidem et in hoc viro et in aliis miratus sum, qui tandem ali-

*) cf. Phaedr. B. I. 1. 41 ab init. (Tauchn. VIII. 29.) et Euthydem. B. II. 1. p. 427 a med. (T. II. p. 107.)

**) cf. Phaedr. B. I. 1. p. 8 ab init. a. vv. ἐμοὶ δὲ. (T. VIII. p. 5.)

quis nostrum auderet, hominem ingenio et probitate et prudentia omnique virtute excellentem reprehendere, si quid dixerit, quod a communi usu abhorreret? Quin vulgaria, trita, minuta petamus? his scilicet animi hominum moventur, et meliora docentur! Utinam tandem hi homines cogitent, quo jure sibi alterius rationes et studia displiceant, eodem se isti penitus improbari posse! Quis arbiter sit? num multitudo? ad quam qui provocabit, errores et deterrima quaeque facile tuebitur: an utilitas? quis quaeso unquam putabit veritatem utilitate esse metiendam? Si utilia intelligis eadem, quae in vita necessaria sunt, multa sunt necessaria non in literis et doctrinae studiis, sed etiam aliis in rebus, neque tamen insignia ad maximam laudem. Nam etiam ars pistoria et sutoria utilis est et necessaria, nec tamen multi pretii habetur. Sed contrahere notionem hujus vocabuli solemus; aliam vim hic quidem ei tribuimus. Ac profecto ad hanc! si respiciamus, quis est, qui negare possit, quae Socrates omni laude ornavit, ad quae semper cives adhortatus est, ea esse utilissima generi humano. Omnia magna, salutaria, pulcherrima quaeque, quae unquam in humano genere constituta, facta, gesta sunt, unde manarunt, nisi ex hoc ipso fonte aeternarum formarum, quae rationi nostrae insunt? Clamat historia; ne repugnemus. Civitates, leges, religio, cetera, quae homines a feritate ad humanitatem traducebant; omnia, quae ista servabant et tuentur, nascuntur ab illis. Atque tum homines probos, prudentes, virtutis studiosos, tum cives bonos aptosque ad capessendam et bene administrandam rem publicam, quos cum maxime

patria ejus desideravit, Socrates conformare et instituere voluit, quod si quis alius, ipse egregie fecit. Eum tamen non ignorasse puto, alia multa in nostra vita et in societate humana esse necessaria et leviora quoque, modo mentem exercitarent, non esse repudianda; sed nugae tantum sectari, rebusque plurimum tribuere, quae aut prorsus nihil aut minimum ad veritatem, ad mores, ad rei publicae salutem conferrent, ita imponere juvenibus, fallere spes civitatis, corrumpere mores civium, ostentare sapientiam, id reprehendit, perstrinxit, omni modo oppugnavit. Ut vero severius judicaverit, acrius et fortius nonnullas res improbaverit, facile veniam dabimus viro, cui adversus sophistarum agmen certandum fuit; facile Platoni, si quaedam amplificaverit. Etenim quum contraria conferuntur, eo magis viget comparatio, quo magis, quam pugnancia illa sint, ob oculos ponitur. Magna ingenia non vulgaribus normis ac legibus astringenda sunt. Temporibus, quibus scelus, fraudes, malae opiniones dominantur, raro emittitur vox, quae veritatis propria vi atque gravitate alia meliora et recta et honesta monet et dei oraculum magis, quam hominis sermo existimanda est. Quae Socrates monuit, egit, spectavit, non doctrinae, quam fateamur saepe fucata esse, laudem captabant, sed verae sapientiae nomine digna sunt. An majus quid et praestantius cogitari potest, quam vox illa „similes fiatis Deo“, quam emisit vir natus et commorans in levissimo populo et quadringentis annis ante, quam in contemptissimo alter ille divinus natus est, qui lumen veritatis afferens humano generi graeci sapientis sententiam sua voce, sua auctoritate confirmavit.

Hoc igitur gravissimo loco, in quo praeter quaedam sermonis ornamenta, quae Platonis sunt, nihil est, quod non Socratis ingenium referat, firmatur nostra platonicae scientiae explicatio, quam supra dedimus. Praeclare enim Plato hîc docuit, si mens a sensibus avocata versaretur in contemplanda rerum universitate et natura animi nostri, et per genera et species ad illas extremas cognoscendi rationes progredetur, scientiam comparari, quae, quum totum hominem perfunderet, in totam ejus et cogitandi et sentiendi et agendi rationem redundaret. Ad hunc egregium locum Plato jam ab initio hujus dialogi verbis Theodori, quibus Theaeteti indolem laudat, innuisse mihi videtur. Ibi enim comperimus, Socratem ad philosophum secundum hanc speciem, quam ipse animo videbat, conformandum, non modo ingenii virtutem, quae cerneretur in sagacitate, acumine mentis, bona memoria, facilitate et cupiditate discendi et meditandi, sed etiam animi aequitatem et celsitatem naturâ pectori insidentem requisivisse *). Tardos ingenio et obliviosos et divitiarum amantes respuit. Vix autem dici potest, qua arte Plato hanc digressionem collocarit. Ut vigor et gravitas ejusdem quam maxime eluceret, ubi opportunius intexi ea potuit, quam post contentionem dialecticam, qua adversus argutias sophistae certandum fuit, in quibus nihil reperitur, quod animum moveat aut inflammet? Subito magis magisque vis orationis crescit, ut effluat et abripiat, deinde ad pristinum quasi alveum recurrens plenius quidem et incitatius aliquantisper fertur, paulatim sedatius fluit

*) cf. de Rep. lib. VII. B. p. 564 ab init. (T. p. 274.)

et tranquillius, tandem ad suam naturam revertitur. Pauca restant, quae de hac parte dialogi mihi monenda sunt. Quae de veri philosophi despicientia rerum humanarum et inscientia, hoc loco dicuntur, in his non verba urgenda sunt, sed sententia est consecranda*). Fortasse autem Plato rem de industria exaggeravit, ut gratiam iis referret, qui in eo reprehenderint, quod disciplinam ita componeret, quasi inter semideos, non inter homines viveret, et magis in figmentis, quam in veritate rerum humanarum sit occupatus. Quae porro Socrates de regibus, de nobilibus, de plebe, quam animalibus pejus et ferocius quoddam genus appellat, loquitur, ex his conjici non debet, eum turbulentum civem fuisse, qui res legibus, institutis et more civili sanctitas sermonibus suis evertere esset conatus. Id longe secus est. Veritatem sequebatur, nihil vituperabat, nisi quod haec condemnaret, falsas dico opiniones, quae aequae singulis ac toti rei publicae nocerent**). In primis autem eos exagitabat, qui ad captandum locupletum, potentium, aut plebis favorem in turpes adulationes et nefarias laudes inanissimarum levissimarumque rerum se effunderent nihil curantes, num hominum patriaeque saluti sic consuleretur an obficeretur. Haec libertas in dicendo, irrisio illa atque simulata inscientia, tantum ei apud rhetores, sophistas, viros civiles, plebejos et nobiles odium conflaverunt,

*) cf. Phaedr. B. I. v. p. 46. ὁ φιλόσοφος ἐξιστάμενος δὲ τῶν ἀνθρωπίνων σπουδασμάτων καὶ πρὸς τῷ θείῳ γιγνόμενος etc. (T. VIII. 33.)

***) v. Gorg. B. II. 1. p. 160 ad extr. et sq. (Tauchn. III. p. 114.) cf. Politic. B. II. 2. p. 336 et 337. (T. IV. 267.)

ut capitis condemnaretur: cuius condemnationis causa in apologia obscurius et minus accurate exhibetur. Restat, ut de historicis, quae tanquam ornamenti causa huic dialogo addita sunt, pauca moneam. Historica autem ea dico, quae in jaciendo dialogi nostri quasi fundamento et in adumbrando Socratis ingenio ejusdemque ratione disserendi explicanda versantur. Superiora haec sunt. Plato tempore belli corinthiaci Euclidem et Terpsionem convenisse fingit, sive eum ad illud proelium celeberrimum, in quo Iphicratis ingenio et virtuti ipse Agesilaus cecidit**), innuisse putas, sive cum Schleiermachers v. cl. statuis, de leviori quodam proelio, quod in eodem bello ad Corinthum commissum sit, cogitandum esse. Sermo autem, quem Euclides literis mandasse dicitur, habitus est Platone ipso auctore paulo ante Socratis mortem. E bello igitur corinthiaco Theaetetus virum satis spectatae fortitudinis et probitatis, corpore vulneribus et morbo tum utique confecto, ut in periculo esset, ne absumeretur, domum revertentem Euclides Megarensis bonam partem viae prosecutus est. Hujus viri indolem coram populari suo Terpsione laudat Euclides, multaque laude Socratis sagacitatem extollit, qua hominum, quibuscum fuerit, perspexerit animos. Id se comperisse dicit in Theaeteto, quocum Socrates aliquando esset collocutus. Hunc sermonem Socrate ipso secum communicante, se conscripsisse idque fideliter, quoniam, quaeque oblitus fuisset, ea, quotiescunque venisset Athenas, iterum ex illo quaesivisset. In his Euclidis verbis Socherus v. d. paulum haesisse videtur, quod

*) Xenoph. Hell. I. IV. c. 5. §. 11 sqq.

parum cum iis, quae ad extremum dicerentur dialogum, consentanea essent: ibi enim Socratem haec loquentem induci „at jam tempus est, in regiam porticum abeundi“. Quamquam vir doctus rem non longius persequitur, eam tamen notavit, quasi inde aliquid conjici posset. Equidem vero talia, praesertim in dialogorum scriptoribus nequaquam urgenda esse censeo: in hujusmodi rebus scriptores sua quemque libertate uti, quis ignorat? Levissimi momenti haec sunt, vix memoratu digna, nisi graviora quaedam accesserint, quorum pondus illa paululum augeant. Quam ob rem autem hunc dialogum ab Euclide conscriptum fuisse Plato fluxerit, si quem quaerere juret, puto voluisse eum amico suo, apud quem diu erat commoratus, literarum monumentum ponere. Cui id non placet, facile aliam causam conjiciet: dicere poterit, nullam personam tam apte dialogo, qui totus fere sit dialecticus et contentiosus, illigari potuisse, quam hunc ipsum Euclidem, Megarensis scholae principem, quae graecis *ἐριστική* appellata praecipue in dialecticis vigerit. Sed has delicias mittimus. Ad colloquium Socratis cum Theaeteto Plato sibi ita viam munivit. Socrates Theodorum Cyrenaicum geometram convenit quaeritque ex eo, num inter discipulos ejus aliqui athenienses juvenes essent, qui virtute ingenii praestarent. Theodoro igitur respondente, se quendam reperisse, in quo et maxima esset ingenii sollertia et incredibilis quaedam animi aequitas, Socrates vir patriae amantissimus humanissimo gaudio impletus illico postquam Theaetetus — hunc enim juvenem Theodorus nominaverat — cum aliis aequalibus advenerat, cum eo colloqui exorditur et arripiens ea, quae paulo ante

Theodorus de facie Theaeteti, quam similis Socrati esset, dixerat, quaestiunculis quibusdam quasi prolu- sionibus adolescentem eo perducit, ut generatim sta- tuat, neminem vere judicare posse, nisi de rebus, ad quas peritus sit. Peritum autem esse et scire, pergat Socrates dicere, idem haberi: operae pretium itaque esse, indagare, quid sit scientia. Hoc igitur quasi historicum dialogi fundamentum ductum est. Quaerat fortasse quispiam, cur tandem Socrates etiam atque etiam Theodorum rogaverit, ut sibi responderet. Sem- per quidem artem Platonis et in tota dialogorum ra- tione instituenda et in delectu personarum, quas in iis loquentes facit, miratus sum, quam consideranter, quam prudenter, quam apte omnia digerat, disponat, collocet et pertextat. Pari modo in hoc quoque dialo- go tam caute tamque circumspecte partes colloquenti- bus distribuit, ut nihil prorsus reperiatur, quod aut a re aut a persona alienum sit. Quum enim animadver- teret, gravitatem rei videri posse diminui, si Socrates cum juvene solo de ea dissereret: sin vero uno cum Theodoro controversiam illam disceptaret, nec rem tam perspicue et enucleate examinari neque rationem disserendi philosophandique, qua Socrates utebatur, satis insigniri posse videret, quod multa tum erant am- putanda et omittenda, quae, ut ex tota dialogi ratione intelligimus, Plato inprimis suis lectoribus proponere studuit, utrique consuluit et incommoda egregie distri- buendis colloquentium partibus sustulit. Inurbane enim, ne dicam arroganter, egisset Socrates, si Theo- dorum *), hominem sincerum et optima existimatione

*) cf Diogen. Laert. Lib. II. c. 8. segm. 19. et Xenoph. Memor. I. IV. c. 2, §. 10.

dignum, quaestiunculis ita insectatus esset, ut mox concederet ille, mox refutatus sententiam mutaret. At Theaeteti personae convenit, juvenili quodam ardore nonnulla sentire et statuere, quae a Socrate statim refelluntur vel emendantur. Qua autem in sententia refutanda Socrates plurimus est, quam omni sale et irrisione discutit, haec ipsa non est Theaeteti, sed Protagorae, sed jonicae scholae. Hoc artificio acerbius in juvenis istius persona illorum virorum temeritatem et perversam opinionem explodi illudique, quis non videat? In iis vero, quae Theaetetis e suo penu exprimeret videtur, tum quasi eliciendis, tum corrigendis et redarguendis Socratica disputandi ratio optime declaratur. Quum severius jam acturus est et ad penitus evertendam Protagorae rationem se accingit, tum Theodorus in auxilium vocatur, qui pro virili parte Socratem adjuvans magis etiam et liberius jonicam praesertim scholam exagitat, quod sane juvenem illum nullo modo decuisset. Ita auctoritate personae disputationis gravitas augetur, et hujus rei invidia a Socrate, aut potius a Platone, amoveri videtur. Nemo vero, qui Platonem legerit, ignorabit, in plurimis fere dialogis lineamenta non oris modo sed multo magis ingenii animique Socratis illum ita effinxisse et designasse, ut his undique collectis et compositis tota hujus viri species et imago conformetur: quae quam vera sit, hîc non ago; sed qualiscunque est, multum Platoni debemus, quod viri sapientia excellentis imaginem tam diligenter, tam pulchre expressam nobis tradidit. Quod non modo pietatis et grati animi causa, ut magnum suum in philosophia doctorem immortalis memoria atque laude prosequeretur, Nostrum fecisse

arbitror, sed saepe hanc rem consideranti mihi visum est, personam Socratis a disciplina ejusdem separari nullo modo potuisse, quod ille ipse vivendi rationem nunquam a doctrina sejunxit *), sed omni loco, omni tempore, omni vitae conditione probavit, se ad philosophiam non esse doctum et institutum, sed imbutum et natum esse. Quum igitur ejus philosophandi ratio ad ipsius personam tam accommodata et quasi devincta esset, ut multa in alio quopiam omnia alia fuissent, quam in Socrate fuerunt, quum Socratis inquam philosophia cum ejusdem natura et habitu, veluti animus cum corpore, juncta esset, Plato utrumque disjungere non potuit, quin intelligentiae Socraticae philosophiae officeret. Multa etiam in nostro dialogo extant, quae ad Socratis personam adumbrandam faciunt: nonnulla autem, ut jam Schleiermach. V. cl. egregie observavit, quae solum ad Platonem ejusque vitam spectant. Nam verisimile est, a multis scribendi genus, quo ipse utebatur, tanquam latius et verbosius; modo interrogationibus concisum, modo ubertate luxurians, non raro insulsis interrogatiunculis lentum et taedii plenum — at quid attinet divinari, quae vitia ejus obtrectatores viderint — reprehensum esse. Certe lacesitum et irritatum fuisse Platonem, quum hunc dialogum scriberet, praeter alia ipsa indignatio jam satis significat, quae multis in locis in acerbissimam irrisionem et amaras vituperationes effunditur, ut fere continenter omnia tela in sophistas vibrare videatur. In quibusdam locis dum se purgare simulat, illudit eos, qui ipsum vituperaverint: in alios vehe-

*) cf. Laches.

menter invehitur, ut paene eos concidat: perstringit sophistas, ob quaesitam obscuritatem, qua reconditoris sapientiae laudem captarent; propter inconstantiam, qua modo novis quibusdam et inauditis verbis aliisque artibus suas disciplinas tantis tenebris involverent, ut nemo, nisi qui in haec mysteria initiatus esset, veram mentem caperet; modo pecuniae cupiditate abrepti tam large eas et perspicue traderent, ut etiam ad sutores descendere viderentur: irridet festive eorum argutias in interpretandis locis Homericis, quos ad suas sententias accommodarent: cavillatur eorum arrogantiam, quum omnem cognitionum humanarum copiam se explorasse et enucleasse profiterentur, et in contentiosis disputationibus, quibus non veritatem, sed ludum et delectationem quaerent, alii alios eludentes, suas festivitates et ingenii acumen ostentarent. Quam amare exagitat jonicam disciplinam *), cui qui dediti essent, eos semper fluere neque consistere unquam nec quiete interrogare aut respondere posse; sed si quis ex eis aliquid quaereret, perplexas quasdam sententiunculas quasi e pharetra promentes alias post alias telorum instar jacere: nullos iis esse discipulos, sed omnes a se nasci, aliis alios repudiantibus. Omnis autem leporis jucunditate pleni sunt loci, quibus Protagoras Socratem increpat, quod Deos, de quibus ipse ne verbum quidem fecisset **), num essent an non, in medium proferret, neque necessarias adhiberet con-

**) cf. ex. g. Euthyd. B. II. 1. p. 455 sqq. (T. p. 130.)

**) cf. Diogen. Laert. l. IX. c. 8. *περὶ μὲν θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι, εἰθ' ὡς εἰσὶν, εἰθ' ὡς ἐκ εἰσὶν· πολλὰ γὰρ τὰ κωλύοντα εἰδέναι ἢ τε ἀθλότης καὶ βραχὺς ὢν ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου.*

clusiones, sed probabilibus rationibus esset contentus *). Plura ejusmodi commemorare possum, sed ne longus sim, omittam; id modo ostendere volui, quam praeclare hic non intelligendi modo, sed dicendi magister omni facetiarum ac dicacitatis genere tanquam variis et hilarissimis coloribus totum sermonem ita distinxerit, ut instar picturae luminibus umbrisque apte dispositis nitidissimam laetissimamque speciem praebeat. Veni ad ea, quae de Socrate ejusdem arte in hoc dialogo memorantur. Pauca de Socratis figura: simitas illa et eminentes oculi: de ejus indole plura. Quod multi de Socrate iudicium tulerunt, amantem eum fuisse generis humani, amantiorem patriae, id Socratis verba confirmare videntur. Diserte enim ait, Athenas sibi cordi esse, Cyrenaeorum res se non curare. Hoc tamen vitio ei verti nolim. Deinde fatetur, se disserendi tam cupidum esse, ut omnes labores et molestiae ipsum ab hac re non deterrerent. Dubitare e. im de omnibus neque ipsum expedire se posse, nisi cum aliis ea anquireret: itaque se consulere illos, qui sapientes haberentur, ut aliquid ab iis disceret. Artem vero, quam exerceret, similem esse arti obstetricum. Ut hae enim parturientes juvarent partusque dolores et excitarent et sedarent, sic ipsum idem facere, sed in adolescentibus et viris, omnibusque sua consuetudine graves dolores moveri, qui a dubitatione proficiscerentur. Ut porro obstetrices optime nuptias conciliare callerent idque munus eam ob causam tantummodo desererent, ne in lenocinii incurrerent suspicionem, ita etiam ipsi a Deo datum esse, ut per-

*) cf. Gorgias. B. II. 1. p. 79. (T. III. 55.) *δημιουργεῖς* etc.

spiceret juvenum animos, et ad quae aptissima essent eorum ingenia, cognosceret. Sed difficilium ipsi esse partum illorum judicare, num bonus esset an inanis; multisque se odio haberi, quibus falsum partum solvisset, et, ut eum abjicerent, suasisset. Ut obstetrices denique jam essent effetae, sic ipsum nihil parere. Illos igitur, qui secum essent, quamvis sua consuetudine admodum proficere viderentur, ab ipso tamen nihil discere; sed omnia ex semet ipsis haurire, parturientes vero adjuvari ab ipso et Deo. Inde accidere, ut omnes, qui ipsum despicerent et justo maturius ab ipso discederent, non modo, veritate neglecta quum simulacra consecrarentur, deteriores fierent, sed etiam ea amitterent, quae ante assecuti fuissent. Quicumque eorum suam familiaritatem ab integro peterent, horum aliis obstare daemonem suum, quominus reciperet eos; alios, quos ille admitteret, iterum proficere. Quos autem omnino non vere praegnantem ipse cognoverit, eos, quoniam sua arte non indigerent, ad alios sapientes viros, a se deduci. Imprudenter autem agere eos, qui aegre ferrent, si falso partu ab ipso solverentur: benevolo enim animo se id agere, quodque nefas duceret, cedere falsis, deserere veritatem. Atque tanto veritatis amore Socratem captum fuisse Plato testatur, ut in rebus investigandis nullius, ne Homeri quidem, auctoritati cederet. Quid Noster de Socratica disserendi consuetudine in hoc dialogo tradidit? In omnibus quaestionibus eum in primis spectasse docuit, quid illud esse de quo disputaretur et per partes ad genera sermonem revocasse, ut hominum, quibuscum disceptaret, libidinem coerceret. Argutias autem Socrates quam maxime evitabat: nunquam verba urge-

bat *), nisi ad rem dilucidandam aut facilius intelligendam id pertineret. Ut ad genera et species rerum perveniret, exemplis a rebus corporeis, saepe abjectissimis, petitis viam sibi aperuit. Si vero rem subtilius tractaret, exempla petivit ab arte mathematica, praesertim quoniam vim quandam perspicuitatis in se habent, ex qua aptissime applicantur ad illustrandam viam atque rationem, qua mens in philosophicis plane a sensibus sevocatur. Quod autem personatus hic Protagoras in Socrate vituperat, quod omni, quae interesset inter disputationem contentionis et concertationis plenam et quaestionem, qua auditores essent docendi, distantia sublata utroque genere promiscue uteretur, ut deciperet et luderet, ubi severe agendum et redarguendum esset, id in sophistarum propriam disserendi rationem cadit, et a Socrate, nisi cum illis pugna erat, nunquam adhibebatur; ipse veritatem quaerebat, sapientiam non ostentabat: sed viri simplicitatem sophistae eo magis oderunt, quo magis fucam eorum sapientiam superabat. Profecto Socratis disciplina virilis erat, plena robore et lacertis, nata a pectore divina quadam concitatione commoto. De hoc dialogo hactenus. De dictione alias fortasse, quum de toto loquendi genere, quo Plato usus est, disseram.

**) cf. Polit. B. II. 2, p. 255. καὶ διαφιλᾶξις etc. (T. IV. p. 212.)
